Кожда книжочка становить цілість.

Неперіодичне письмо для робітного народа під редакцією
Др. К. Трильовського.

цульська Читанка.

PG
3900
C46
Roba

ВІДЕНЬ 1921.

Накладом „Чорногори“, спілки з о. п. Ч. 1.

З друкарні Христофа Райсера Сини.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

MICROFILMED BY
UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
MASTER NEGATIVE NO.:
920407

PG
3900
C46

О. Олесь

APR
1984

О. ОЛЕСЬ.

З гуцульських гір.

I*).

Країно див! Далека мріє,
Зелена казко серед гір,
Де вітром дух нам вільний віє,
На гори загнаний, як звір;

Де ніжний, крила простягає
В ночі над тишою осель,
А в ранці соколом літає,
Або голосить серед скель;

Де ґолод він пустив до хати,
Де дав він тіло розпясти,
Щоб тільки скарби заховати,
Щоб тільки душу зберегти.

. . . . . .

*) З V-го тому поезій О. Олеся.

II.

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І мовчки вище в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

За його гори ладан курять,
І камінь чайкою кричить...
Він тільки плаче, як одурять,
Він тільки терпить та мовчить...

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І далі вище в гори йде, —
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

III.

На храм збираються Гуцули;
Встають до ранньої зорі,
Виймають ремені, кресані,
Тобівки файні, киптарі.

Хто вміє стільки коломийок?
Хто так прикаже до ладу?
І хто так палко поцілує
В уста Гуцулку молоду?

Давно, давно Гуцулки встали,
Шумлять — щебечуть говіркі...
Як мак червоний, в барвних строях,
І в огальонах, як зірки.

На крилах сивого туману
Летить з землі рожевий сон,
І сонце кинуло на гори
Вогняно-злотний огальон.

Як серни, сходять полохливо,
Мов квіти, в доли з гір ідуть,
То зникнуть в травах на хвилину,
То знов під сонцем розцвітуть.

З кущів лісниці виглядають,
До себе леґіня зовуть...
То руки з усміхом простягнуть,
То враз туманом попливуть.

Іде, жартує з ними леґінь,
В руці у його топірець
І фист на збоченій кресані, —
Співак, музика і стрілець.

Вже сонце високо на небі,
Вже в бубни Черемош гуде,
Цвіте Гуцульщина квітками,
На храм Гуцульщина іде!

По всій Гуцульщині зеленій
Гудуть чутки про юнака...
Ніхто не зможе в танцях, співах
Перемогти чарівника.

Безводня, Ільцяі Синиця
Магорка, Вінчяі Пушкар, —
Немов розсипали коралі,
Що в доли котяться з під хмар.

IV.

Полонинський день світає
Полонинський дивний день!
Вже трембіта трембітає,
Вже шумить поток пісень.

На Синиці, на Безводні,
На всіх горах рушив лід.
Полонинський Хід сьогодні,
Полонинський дивний Хід!

Гуцулки з Вижницького повіту.

Ржанне коней, рев маржини,
Псів схвильованих виття...
Дивний ранок Полонини,
Полонинського життя.

„Віо, гайда, гей!“ гукають,
В роги грають стадарі,
Козарі з крісів стріляють,
Дзвінко свищуть вівчарі.

„Гей, зелена Полонино,
Чи збулася ти зими?
Вйо, худобо! Гей, маржино,
На шовкові килими“!

Полонинський Хід рушає,
Полонинський Хід іде, —
Вся Гуцульщина співає,
Вся Гуцульщина гуде!...

...А в горі, на сизих горах,
Ледви морок ночі зник,
Рано, рано встав на зорях
Ватаг, — дивний чарівник.

Вже палає ватра в стаї
І лягає сизий дим,
Мов кружляють птахів зграї
Понад озером блідим.

І синіє полонина
І радіє „депутат“,
Збережеся вся маржина,
І великий буде дат!

V.

З гуком пісні голосної
На дарабі стоячи,
Аж до Вижниці самої
Їдуть хлопці-плавачі.

І на голос їх з далека
Озивається луна,
Їм байдуже небезпека
І негода не страшна.

Через скоки, через скелі,
Як орли вони летять...
Їдуть леґіні веселі,
Громом в долах ґуркотять!

Бачуть дівчину на ґруні,
Квітку макову лісів.
І до гірської красуні
Обізвавсь плавацький спів:

„Молодих не жди до хати,
Не марній, сватів ждучи...
Бо хто вміє так кохати,
Як кохають плавачі?!

На дарабу! разом з нами!
Поруч з кермою в руках!
Погуляєш з плавачами
По бурхливих бурунах.“

Одвернулася красуня,
Одвернулася ясна
І друга уже до ґруня
Лине пісня голосна.

„З плавачами на дарабі,
По бурхливих бурунах,
Не трястись беззубій бабі
З кочергою у руках.

На дарабах в повінь линуть
Тільки леґіні-орли,
Тільки сміливі не гинуть
Серед темряви і мли!“

О. Ю. ФЕДЬКОВИЧ.

Побратим.

Я був оден у свого батька, а батько багатир був! бувало і по вісім наймитів тримають, бо було до чого. А мині і сокири не дадуть в руки взяти, не то що. „Що тобі, кажуть, роботов клопотатись, коли є кому і без тебе?“

„Якже мині без роботи жити“, кажу я, „коли мині нудно!“

„Чому би не нудно!“ стануть ненечка, бувало, гніватись, „ану тількі кріс да в ліс! що-ж би то я заячика печеного попоїла!...“ А вони умисне отсе кажуть, щоб мене від роботи відгулити. Ніщо тогди вже й робити: беру кріс та йду,

А в неділю, чи там у празник, то сестри мене, бувало, аж проклинають, бо ненька від самого досвіта нічо не діють, лиш їм дорікають: „А сорочка Іванова яка? — а ширинька яка? — а він про вас і чорний ходить і незмитий, а він сяк, а він так, хоть вас три в хаті! Таке сердешним сестрам бувало пієть-ця через мене. Да коби хоть було за що; а то на мині і сорочка як папір, і ширинька як мак, і голова вимита да вичесана, що вже ліпше хиба в якого принца, а неньці ще недогода. Оттак то я дома проживав. А батечко, аби лиш неділя: „Ану, сину, ану на базарь, ану нагулятись, доки молодий!“ тай мині карбованців зо два в черес! Оттак то я пробував у свого батечка. Да не довго набувся, прийшла

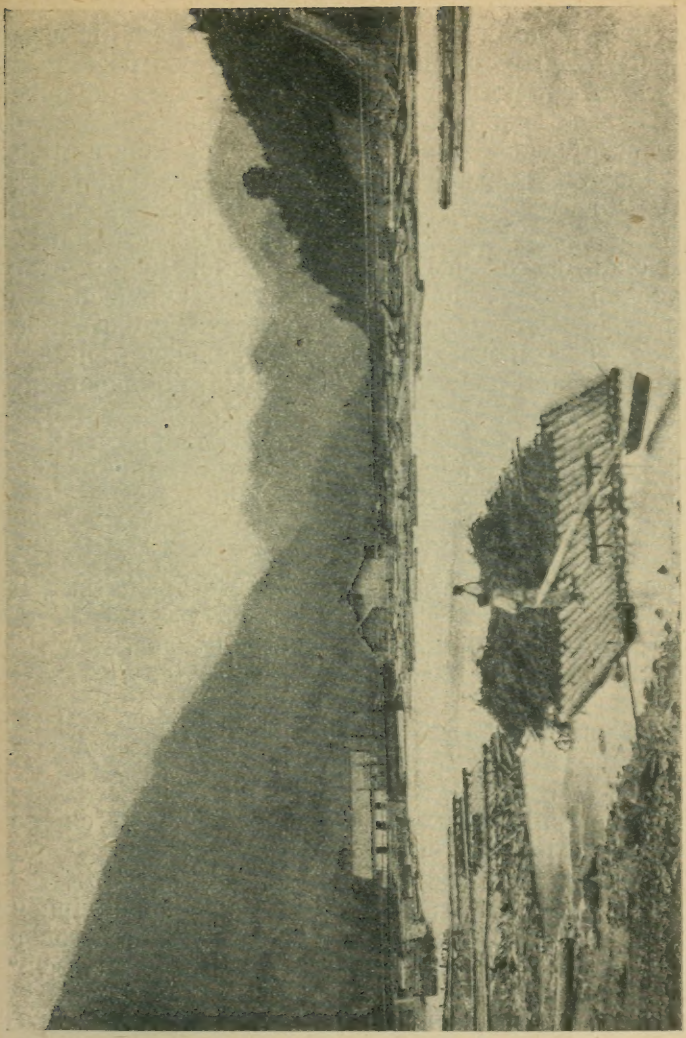

Дараби на Черемоши.

вербицирка, а гусарський майор тількі цмокнув, як мене побачив. Кучерики мої золоті да кохані, пішли ви попід ноги!...

У нашому селі не було кращого парубка, як той Сідор Чобанюків; бувало аж сіяє, де стане; а що вже до стрілецтва вдався, то і не сказати. Бувало, не мине таке літо, щоб він тих два або і три ведмеді не вбив, за инчу дич і не згаду-

вати. А увійти до него в сьвітлицю, то нічо не видко, як лиш ті роги оленеві да зброю стрілецьку, по россішках навішану. Були там і такі роги, що в 24 росіх, коли не більше. А що вже зброя! а що вже коник на стайни, сивий як голуб! а що вже сідельце турецьке да поводи шовкові сріблом цвітковані!...

Зо Сідором жили ми собі ліпше, як два рідні брати, да як нам і не жити було, коли оба жваві, оба хороші, багацькі сини, сказано єдинчуки, а ще до того оба стрільці! Ні пообідаємо оден без одного, ні повечеряємо. Чи він, бувало, до мене прибіжить, чи я до него: говоримо, сміємось, радимось, полюємо, або посідлаємо собі коники та гайда в заліжку! А як і то ні, а ми полягаємо собі в чердаці, позакурюємо люльки, та станемо собі наші стрілецькі придибашки уповідати, або так що...

„А ти чув," кажу, „що Савюкову Катерину завили?"

Він зареготавсь, аж му людька з зубів випала. „Еге," каже, „ні перша, ні послідня!"

„Хло, чи лиш не твоя причина?"

Він регочет-ся.

„Не гоже так, братіку", став я єму дорікати. „Чому не женишся?"

„Ще", каже, „по протів себе не вишукав".

„Або-ж Савюкова Катерина не протів тебе?"

„Видиш, що ні!"

„А чому-ж, братчику?"

„Бо тому, що ні!"

„Хиба принцизни ждеш?"

„Я принцизни не жду, а такої жду, щоб ся не дала парубкові на підмову. Тепер знаєш, якої?"

„І не знайшов?" кажу.

„Видиш, що ні!" грімнув, тай стався ще гірш сміяти, а далі: „Да ти пусту отсе бесіду звів, Іване; говорім що гарнішого. Уповім ти, як я вчора з ведмедем боровся."

„Що ти кажеш!..."

Оттак ми, бувало, з Сідором.

Нас відобрано одної днини дватцять, де-кого до Єгрів, де-кого до Парми, а мене до Гусарів. А скоро нам присягу прочитали, звелів нас оден охвицер під арешт дати. „А знайте", каже, „щоб вам на завтра страву поприносили, бо рушите кождий до свого полку." Я вже так прошуся: „пане охвицер", кажу, „сизий мій, пустіть мене домів хоть попрощатись. Я завтра на коли скажете, на тогди ставюся! Пустіть, пане, пустіть! — —"

Примір польської опіки над українською школою в Галичині. Шкільний будинок в однім з присілків Жабя (Гуцульщина). Учили там Богдан і Марія Заклинські, тепер на Підкарпаттю.

Охвицер засміявся. „Війте“, каже до мого батька (а вони були тогди війтом), „що отсе за парубок? Можна го до завтра пустити?“

„Се мій син“, кажуть батько, а сльози їм лиш кіть-кіть по білі бороді, — „коли ласка, пане, то можете го пустити, я ручу за него.“

От і пустили.

Дома сум. Ненечка лежя на постели півмертві, сестра одна і друга стоя по кутах та плачуть собі тихесенько, а старша сестра голосить у коморі да лагодить мині шмаття на завтра. Я сів кінці стола, да плачу і собі. Чи побачу я вже гори свої красні, чи почую я ще моєго батечка ласкавого голосу, мою ненечку, сестрички, дружечки?...

Оттак я думаю да плачу-плачу, аж Сідор, побратим мій дорогий, на двері. Як прийшов з полювання, в кресі да в порошницях, так і прилетів до мене, сизий мій.

„А що, брате Йване, злагодили тебе?“ поспитав, а сам палахнув, наче та поломінь, — „злагодили тебе?“

„Злагодили“, кажу.

Він сів коло мене тай заплакав, страшне заплакав. Да не довго плакав: пів мінуточки, або й тільки ні; повтерався тай ухопив мене за шию:

„Братіку“, каже, „нічо на мене не здаєш? Мене забуваєш?“

„Братчику“, кажу, „побратиме: батечко мій старий, — з сестрий моїх буде хто небудь збиткуватись!“

„Богдай я такого слова від тебе був не почув!“ сказав він гірко.

„Не гнівайся, братчику: я знаю, що ти мої сестри не лишиш в поругу. А мого вороного возьми, братчику таки до себе. Ніхто го так не пожалує, як мій рідний товариш.“

„Твому вороному не буде в мене кривди“, каже Сідор.

„Ще тя прошу, братчику: доглядь мої зброї! Батько слабі, а наймити — звичайно.“

„Лиш ти тим не журися, брате! На що мині те й казати, коли я сам знаю.“

Другої днини попрощався, пішов.

Служу в війську рік, служу другий, добре мині. Нарешті зробили й капралем, а я в одно Бога прошу, коби то лиш домів! Аж тут приходить мині лист з дому: „Приходи, сину, домів“, пишуть батько, „як найборше, у нас велика трівога. Ось тобі 200 левів на дорогу.“

Я зараз побіг до нашого пана ритмайстра. „Пане, кажу, татку, змилуйтеся!“ тай показую єму лист. А він так:

„Не журіт-ся“, каже, капраль Дзвінка, „я зараз сам піду до пана майора за вас прохати.“

Ще того самого вечера сів на пошту та й поїхав!

До села прийшов я, вже вечеріло. Вхожу в хату — нема нікого, лиш хтось дише на печи. Прихожу блище — се мій батечко старенький. „Чи то ви там, дядечку? Здорові, дужі?“

„О — спасибіг ти, синку, що прийшов. Сідай, душко!“

„Неня де?“ питаю.

„Аби ти здоров, душко, а ненечка твоя вже — покойна... Засвіти, любчику; свічка оттам десь за образом.“

Засвітив — дивюсь — батечка мого вже не пізнав, такі то вони стали.

„Чого ви самі в хаті, батечку? Де сестри?“

„Зараз поприходя, синку; Марія пішла в млин, а Аксеня коло худоби пораєт-ся.“

„А Мітрана?“

Батечко тільки заридали. „Мітрани, синку, вже немає. Подякуй свому товаришеві... Гарного собі побратима вибрав, о гарного!...“

Я затетерів. „Що тут сталося, кажіть, бійтеся Бога!“

„Сторія коротка, сину: Звів бідну дівчину, насьміявсь — пішла до Черемшу глибокого, та вже не вернулась. До тижня і стару поховали.“

Ще батейко і не розповістили гаразд, а я вже був у Сідора. Гострий ніж, пара пістолят за чересом. Вбігаю, а він стоїть коло стола та кріс набиває.

„Здоров, брате!!! — де моя сестра, де моя неня?!!“

Він став як укопаний, ні пари з уст.

„Боронися, товаришу, бо гинеш!“ крикнув я тогди, а сам пустився на него з ножем. Да він швидший був: імив мене обома руками за мою руку, що тільки сили мав.

„Стій“, каже, „побратиме: ще слово-дві позволь мині сказати!“

„Говори“, кажу, „да не барися, — я не маю коли!“

„Добре“, каже, „я зараз готовий. Ти жовняр: наробиш головництво — марне загинеш, а за кого? За одного фалчивого товариша, що з твоєї руки і кульки тої не варта.“

„Ні, брате Іване: Я лиш раз тебе зрадив, а другий раз того не буде!“ Що оком кліпнути — вирвав — вирвав мині пістоля з-за чересa — кулька забриніла — а він тільки повалився мині в ноги. Добрий стрілець був: в саме серце трафив. Як би в війську, то би капітан за такий цент і лева срібного не пожалували.

Гуцульськая славо,
Яка-ж ти крівава!...

* *
*

„А вітак?“ поспитаєте, панове молодці.

„Ну, та вітак: сидів у штокгавзі, вийшов на волю, вислужився, вийшов до дому, оженився сеї осени, тай тільки. А що вже красну жіночку собі маю, то і не сказати: хиба Пречиста одна краща!

Батечко при мині. Господи, що їх моя Марічка жалує! Щоб ся ні ворухнули на печи, так вона зараз і стрепенется: „А се ви куда, батечку? Не виходьте з хати, а то на дворі холодний вітер віє, щоб вас не підвіяв, або що!“ А де ні обернет-ся, вже їм і їсточки на піч. „Ану-ко купайте отсего, що я вам зварила, се добреньке, ану-ко! Та бо ви нічо таки і не вживали! Ви у нас ще з голоду загинете!“ Така моя Марічка, моя щебетушечка співоча! А як то там Бог дасть ще її дитинку, що тогди як буде! Боже мій милий!...

Сестри мої вже давно віддані, ще я був у війську. Марія пішла за Тимофія Ковалюка, а Аксенія за Никифора Дараштанюка. Парубки усе годні, усе господарські. А що вже мене поважають, то і не сказати! Котрий відки, а все до мене: „А я вам, пане Іване, на зиму 100 ковбків маю своїми волами привезти!“ А другий знов собі: „А я вам з своїми наймитами маю 10 фалеч трави уробити!“ Таке то. Навіть і женитися не хотіли, доки я сам з війська не написав, що можна.

Лиш моя Мітраночка не діждала вінка! Як упилася в Черемиш, так ще і до нині не проспалась, сиза моя!... Висипаєсь собі за цвинтарем (бо на цвинтарі не дав піп), а коло неї близько-близесенько Чобанюків Сідор, мій побратимко коханий!

Гуцульськая славо,
Яка-ж ти крівава!

* * *

Іде Гуцул через кладку
Тай гадає собі гадку
Тай думає собі думку:
Яку той Прут шумить шумку?
Ой не думай друже-брате —
Тої думки не вгадати!
Тої її лиш вгадать гідний,
Хто на волі, хто свобідний!

В. Щурат.

Юра Соломійчук-Юзенчук,

котрого портрет подаємо в сім першім числі „Чорногори“, се один з перших орґанізаторів і воскресителів нашої Гуцульщини. Не дасться описати того розмаху і запалу, з яким він кинувся був до січової роботи по своїх зелених горах, хоч тоді був вже старшим чоловіком. Дня 1. січня 1904 року відкрив він „Січ“ в Жабю при помочи Павла Лаврука, пізнійшого посла і Якова Голоти, пізнійшого директора середньої школи у Вашківцях на Буковині, а тепер заслуженого укр. військ. старшини, редактора „Українського Скитальця“ в Юзефові на Чехах. Незадовго пристало до Січи більше як 800 Гуцулів і Гуцулок. Чудовий був се вид, коли Юра вів свою Січ, поділену на чети, всю в лентах і з топірцями в руках, червоні пера і січові звізди на кресанях! Він сам на переді,

Юра Соломійчук-Юзенчук

перший кошовий Січи в Жабю (Гуцульщина † 14 червня 1918 р

на воронім коні, в червоній гуцульській ноші, золочена булава в руках. Над ним малиновий прапор, а на прапорі батько козацький, Богдан Хмельницький. Коли у Великодний понеділок того року прийшов зі своїм січовим Товариством на збори Січи в Ясенові Горішнім і по зборах вийшов на

двір роздавати ленти і приймати козацькі привечення, то піднялося в гору 150 рук з гуцульськими пістолями і віддало почесний стріл. Величезний запал огорнув гуцульські гори, організаційна горячка, жадоба діла, жадоба корисного, громадянського діла. На бік хруні — Січ іде! Проч з піяками! Шинки опорожніли, а шинкарів напав жах...

Коли на лівім березі Черемоша стрінув хто пяного чоловіка, то знав з гори, що се не тутешний, що він перейшов з правого буковинського боку, куди у гори січовий рух був ще тоді не дійшов. І вже в маю появилися у Львові в польських газетах сфальшовані телеґрами, що Гуцули підняли повстання, що повалили телеґрафічні стовпи, а будинок уряду податкового здемолювали. Вислано з Коломиї баталіон війська для „усмирення повстання".

Військо застало все в найбільшім спокою. Та все-ж таки Юру арештовано, подержано в тюрмі слідчій кілька неділь, а в січни 1905 р. відбувалася проти нього в Коломиї публична розправа карна. Помимо знаменитої оборони зі сторони бл. п. Др. Е. Олесницького, Юру засуджено на два місяці тюрми. Арештовано і инших його помічників, між иншими Грицька Кушнірука, котрий після слів обжалування мав грозити, що „на Юра" (5 мая) вирізкуть в Жабю жидів і панів. Того удалося по переслуханню 64 свідків увільнити*).

На тім процесі проти Соломійчука не скінчилося: чигано на кождий його крок, на кожде його слово і процеси ішли дальше, хоч при виборах до Ради державної 14. мая 1907 року вибрано його заступником посла Др. К. Трильовського. Переслідування *його* не зломили, але за те зломили січовий рух в горах. Переслідувано Гуцулів за ленти, за топірці, котрих Гуцули від соток літ уживають. Жандарми шукаючи за лентами перекидували в гуцульських хатах все горі дном. На таке добряча Гуцулія не була ще приготована, не була достаточно освідомлена, і ґрафові Потоцькому удалося справді на якийсь час спинити січовий рух на Гуцульщині.

Пятого лютого 1908 р. відбувалися вибори до Соїму, а Гуцули поставили своїм кандидатом Соломійчука. Потоцький вперся за всяку ціну його недопустити і справді вибрано одним голосом більшости москвофіла суддю Трача, котрого вся заслуга лежала в тім, що грав в карти з панею „старосціною".

Та 12. цвітня того-ж року Січинський піметив на Потоцькім народні криводи, а так як переслідування Січи не уста-

*) Боронив Др. Кирило Трильовський.

вали, то посли Трильовський і Масарик скликали на день 6. червня 1908 р. до Праги велике протестуюче віче, на котрім Трильовський загрозив, що такі віча буде скликувати по цілій Европі. Тоді доперва новий намісник Бобжинський помняк і по конференції з Трильовським наказав Січи лишити в спокою. (Своєю дорогою що сего наказу староства не дуже трималися).

Соломійчук брав вправді дальше участь в січовім русі і других орґанізаціях, але довга тюрма зломила його здоровля, а до того прилучилися еще злидні матеріяльні і клопоти родинні. Він стратив давний розмах і завзяття, і 14. червня 1918 року він числячи коло 60 років життя помер. Не судилось йому дожити хвилі обновлення нашої державности!

Його життя — се велика траґедія чоловіка з люду, що уродився яких 200 літ за пізно, або 50 літ за скоро. Коли він бувало зі своїми двома-трома адютантами влетить в хату Др. К. Трильовського в Коломиї, то відчувалося, що ті комнати за малі для його розгону, для його крил. В руках сталева бардка, на грудях медаль з погруддям Шевченка і другий „сипаний“ Гуцулом в горах з примітивно виконаним погруддям Хмельницького. У всіх рухах, у блискавках киданих очима, відчувалося ватажка в роді Перебійноса або Нечая, як сотвореного на отамана при народних повстаннях.

І вірна Гуцульщина не забуде на нього. Коли і для неї вибе година визволення з під чужого ярма, буде першим її обовязком віддати честь і пошану памяти того славного гуцульського кошового і воздвигнути в Жабю і Коссові достойні його памятники. Школи і Січи його імени повинні бути дальшими доказами вдячности гуцульського народа для свого славного ватажка! *Ів. С.*

ІВАН СЕМАНЮК.

Святий Николай у гарті.

(З гуцульського життя).

— Пс-с-ст! уже йде!

— Куда?

— До нас.

— Де?

— Пс-с-ст! Онде, вже на Приймаковим перелазі. Васі', скоч ще на під.

— Чого?

— Накрий термітев одежину, привали каменем дошку! Вяче привалив.

— То скинь кужушину, бо возме.

— Ні, я втечу.

— Неня сховала опинку?

— Сховала.

— А єма єк?

— Попелом притрусив, не заздрит.

— Дє!

— Шо?

— Дайте ше свій капелюх мені.

— На, тікай!

За ворінням показалася фіґура вся в чорному одінню, а на голові шапка з чорно-жовтою мотузкою на доліпніх краях і з кругленьким ґудзиком на переді. Ґудзик виходить понад рівне дно шапки. Під лівою пахою подовгаста книга, в правій руці бук. За фіґуркою йдуть два люди. Один несе спору вязку мужицького плахтя та одіння, другий голіруч.

— Дома Курило Сівчук?

Тиша...

— Курило Сівчук дома? — грімкійше крикнула фіґурка.

— Чіму-би не дома, проше ласки божої тай панцкої — відозвався з низенької, майже безвіконної хати хрипливий, придушений голос. Слідом за тим скрипнули чорні, закурені двері і випустили на двір чоловіка середнього росту. Його худе, поморщене лице, кучма нерозчесаного волосся, сухоребрі груди, що їх не обіймає собою темна, латана сорочка, витерті, червонаві холошні і худокості, босі ноги говорили самі за него що він є. Він не потребував представлятися. На його стан зложилися віки нужди і випятнували на ньому грубими буквами: мужик.

— Я дома, проше ласки божої тай — повтаряв Курило Сівчук, схиляючися в низ.

— Чому не відзиваєшся, як тебе кличуть? — сердито спитала фіґурка.

— Та єк-же ні? Я дома проше ласки...

— Будемо тебе забирати за податок.

— Що-ж діяти, проше ясного пана тай здикуторя.

— Худобу маєш?

— Маржинки дасть Біг, проше пана! Вяче давно не купілисми скороми.

— Що маєш рухомого?

— Хороми!? Ей де! Хоромів нема, проше пана, штири

голі стіні тай по всему. Бідно си дів, пишний тай годний та чемний панчіку!

— Брешеш! Присяжний: Ходім до середини.

— Або-ж я спираю ласкавого пана?

Пан екзекутор штохнув палицею в двері, що до половини вже були отверті. Двері заскрипіли і відхилилися аж до самої стіни. Екзекутор зігнувся і переступив поріг, за ним увійшов присяжний, а відтак Сівчук. Другий присяжний лишився із своєю вязкою на дворі і прилагоджував посторонки на новий пакунок.

— Де-ж твої річи? — питав невдоволений екзекутор.

— Бідно си дів, ясний та добрий панчіку, штири стіні тай... Самі здорові, видите. Бог би вам дав пановане!

— Я нічого не виджу.

— Га! нічо-ж-бо й видіти панцким очам: біда тай клопіт!

— То твоя жона?

— То, проше ласки пана, жинка.

Курилиха Сівчучка, що доси стояла неповорушно в чорній сорочці без опинки, поступила один ступінь близше ід чоловікові своєму і глянула на скісь екзекуторові в очи.

— Нічьо нема, файний та добрий панчіку, без опиночки ходжу.

— Таки нема нічьо, хоч гинь — додав Сівчук.

— Де-ж ви спите?

— Шінуючи чесну голову панцку тай світі образи тай нас ірщених, ми спимо на земли, а діти на лавици.

— На чім спите?

— Таки на земли.

— А подушки де?

— Га! Подушок даст Біг, на кулаці спимо.

— Брешеш!

— То, шо очі видют, то є: я не спираю шукати.

Екзекутор переїшовся скорим ходом по хаті і стукнув палицею в один, другий і третій кут. Він бачив, що йому нема що звідси взяти: під передньою стіною довша дошка на трьох стовпцях — то лавиця: під примежньою стіною коротша дошка на двох стовпцях — то „стіл": на середині хати яма на ватру, присипана попелом — то піч. Бачив се добре, але з привички „шукав". По хвилинці зупинив він свій погляд на стіні, що під нею стояв „стіл". Там висів образ. Тло його чорне, закурене, тільки темно-жовтаві пасмужки нагадували лице, голову і ясність над головою якогось святого. Одні лишень рами, що видко вийшли зпід майстерсь-

кого, гуцульського долота, додавали йому поваги і приманювали око. Сівчук узрів, що „пан“ вдивлюється в образ, і почіхався в голову.

— То якісь кавал балвана, — пробуркотів сам до себе екзекутор.

— Ні, проше пана, то не Палагна, то світий Николай.

— Але рами ладні.

— То ще мій прадід їх різьбив.

— Звідки ти маєш той образ?

— То таки, проше пана, з діда-прадіда.

— Присяжний! Здойми той образ!

— Та єк-же це, панчіку? Спадайте на рани божі, лишіт світого, — просив Курило.

— Спадайте на рани божі, пишний та файний пане здекуторю, комісарику наш любий, — голосила Курилиха.

Присяжний не ждав, зняв хутко образ і виніс на двір. Тільки порох закурився і павутинням обведений простокутник лишився на тому місці, де стояв образ.

— Та єк-же без образа в хаті, проше ясного пана? — падькався Курило.

— Не осоружте нам хату, комісарю чєсний! — заводила Курилиха.

— Шкода ґаданя: Ще й хата піде на ліцітацію, як не заплатиш податку: я права не скасую, — гримнув пан екзекутор і вийшов на двір.

— Присяжні! До Гриця Саїна!

Пішли...

На дворі вже добре вечоріло, коли Курилиха Сівчучка з маленькою донькою Анничкою розкопувала серед хати яму і видобувала з неї „начінє“: два глиняні горшки, пять деревляних ложок, стільки-ж червонявих мисочок і кулешінник. Юрко відвалив камінь з пригнилої тертиці на даху і витягав із задненого поду одежину та подавав Василькові і Петрикові, що бігцем заносили її в хату.

— Вже все, Васильку? — питав батько синка, котрому подавав постоли з онучами.

— Все, дєдику, Ваш сардак тай сорочка, ненин кіптар, опинка тай сорочка, наші кожушинки тай сорочічки, обі верітці, вузлик муки, бербеничка з огірками, Анничина фустка тай ваші, аді, постоли.

— Йди-ж принеси води на кулешу, а я напрєчу, дров з Петриком.

— Добре, дєдику!

Тоді, як богач Приймак видоїв своїх шість овець і ніс в дійниці скором до хати, сиділи його сусіди Сівчуки за „столом" тай доїдали горячу кулешу і мисочку огірків, а серед хати дотлівало в ямі вугля.

— Нене, я піду спати, прокажіт Отченаш. — просила мала Анничка, що накормившися дрімала при „столі".

— Вклєкни, синку, тай склади ручки.

Анничка клякнула, зложила ручки і піднесла свої очинята д'горі в те саме місце, де стояв доси образ. Там була гола стіна. Вона повела очинятами по всіх стінах, а образа не найшла. Допитливим поглядом дивилася вона нені в очи, а відтак проговорила жалісно:

— Ненько! Де світий Николай?

Василько й Петрик глянули на стіну і собі заголосили:

— Дєдику, ненько, де світий Николай?

Важко вчинилося Юркові: він споглядав на жінку, а жінка споглядала мовчки на него. Зітхнули тяжко і відповіли дітям обоє разом:

— Світий Николай у гарті!

— Взяв здекутор?

— Авжже, небожєта: світий Николай у гарті!

В справі Українського Інституту ім. П. Могили в Саскатуні (Канада).

Кожда приватна школа в Канаді мусить вчити після приписів департаменту просвіти провінції, мусить підлягати офіціяльній інспекції *інспекторів департаменту просвіти*, коли тільки хоче мати права публичности і видавати свідоцтва, які мали-б призначення від державних шкіл.

Значить, від *9—4 год.* така приватна школа мусить вчити *тільки по англійськи* всіх шкільних предметів, з виключенням хиба того, що в курсі *середної* школи можна було-б вчити української мови як одного з предметів яких *три години* в тиждень замість німецької або французької мови. Учениці до осьмого ґрейду мусіли-б вчитися по українськи по *4 год.* з полудня. Поза се і старші мусіли-б вчитися також по 4 год. таких предметів як історії України, бо три години в тиждень в урядових шкільних годинах було-б для них за мало.

Отже що до науки української мови приватна школа не стоякла-б вище від інституту, бо в ній також малось би вчити українські предмети головно *по 4 год.*, розуміється тоді, коли

та приватна школа хоче мати право прилюдности, або „статус" державних шкіл. Коли-ж така приватна школа не має права прилюдности і просто не придержується приписів департаменту просвіти, тоді вона не може видавати свідоцтв, котрі признані були-б школами державними. Таке тепер є з *Колеґією Св. Йосифа*, заложеною епископом Будкою при помочи латинських попів з Бельґії. Студенти її мусять здавати приписані Департ. Просвіти іспити, немов би вони були студентами, що *приватно* студіюють. На основі теперішних розпорядків Департаменту Просвіти студенти *Колеґій узнаних провінціею* переходять рік за роком на основі іспитів і свідоцтв в самій Колеґії і не потребують вже здавати департаментальних іспитів, хіба тоді тільки, як вони хочуть по скінченню 11 або 12 ґрейду брати Нормал. Коли-ж вони переходять до університету, тоді не потребують здавати тих іспитів. *Свідоцтво, видане Колеґією,* уважається вистарчаючим властям університету.

Возьмім тепер під увагу науку анґлійської мови, головно правдиву сторону вивченя сеї мови. *Коли студент наш ходить до публичної колеґії, він вчиться анґлійської мови не тільки теоретично з приписаних книжок, але також практично від своїх анґлійських товаришів.* В приватній колеґії такої практичної нагоди нема, бо всі студенти є одної народности, або як і не є одної народности, то все таки нема між ними Анґлійців. Недивно отже, що наші студенти, котрі ходили або ходять до таких приватних шкіл як у Ст. Боніфес, Сифтон і др., слабше володіють анґлійською мовою як студенти, що ходили або ходять до державних шкіл. А кождий мусить признати, що в Канаді наша інтеліґенція мусить добре знати і володіти анґлійською мовою.

Поза само вивчення анґлійщини є ще друга важна річ: *пізнання анґлійського світа, їх світогляду, їх сприту, їх орґанізаційного змислу, їх витревалости і рішучости, їх точности.* Сего всего не можна нам навчитися, коли ми відгородимо себе цілковито хінським муром від них. Мусимо всего вчитися від них і серед них, бо-ж ціле наше життя в Канаді мусить бути побіч них і в великій мірі серед них.

Старий край якраз очікує від нас того, щоби ми *навчилися* від Анґлійців всіх тих прикмет, котрі анґлійський нарід зробили паном світа. А сего ми можемо навчитися тільки від них самих.

Хтось міг-би закликнути тут, що таке поступованя може скоро причинитися до *затрати* нашої народности. А ми відповімо, що через відгороджуваня ми скорше затратимо свою

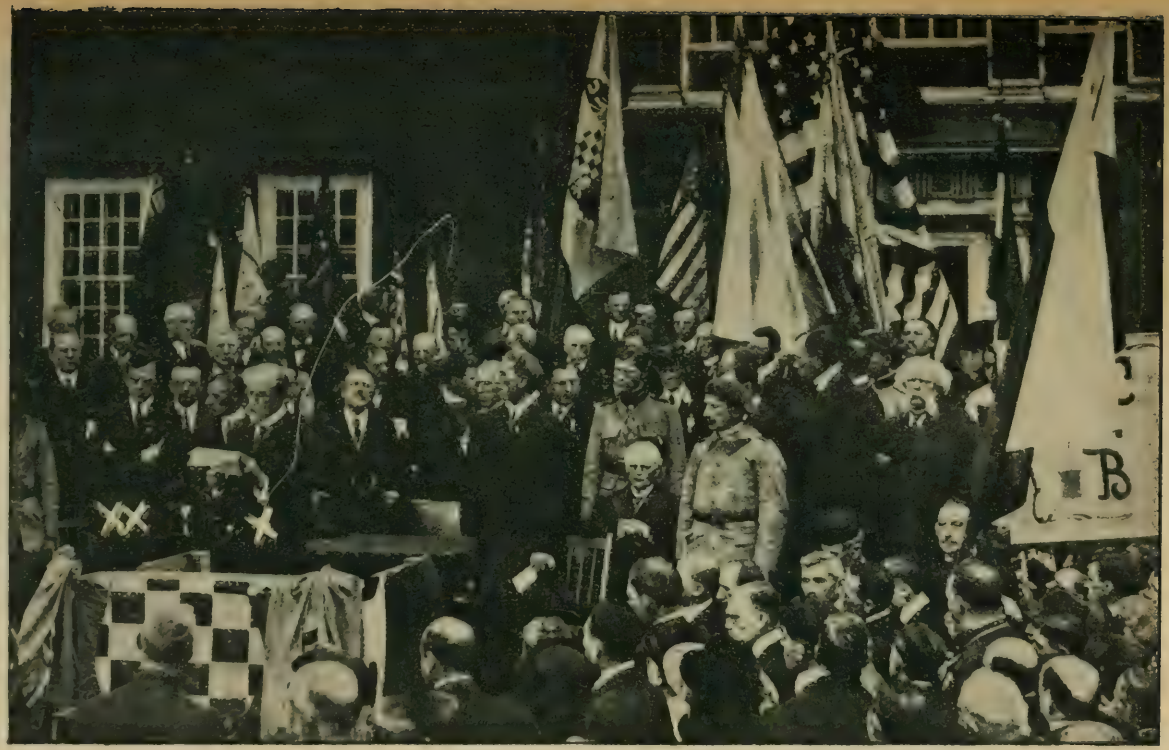

Др. Масарик (✕)

тепер президент чеської Республики оголошує в Філядельфії дня 26. жовтня 1918 р. в присутности Др. Гр. Жатковича (✕✕) „Декларацію независимости середно-европейських народів".
В тій самій салі проголошено в р. 1776 независимість Сполучених Держав.

19

національність, бо не навчимося ані троха *активної відпорности*, а пасивна нам відпорність мало поможе.

В теперішнім світі величезну ролю відіграють природничі науки. Сі науки викладаються тепер по школах инакше як давнійше, більше наглядно і практично, як кількадесять а навіть кільканайцять літ взад. Для таких наук конечні є коштовні прилади, лабораторії і музеї. На се треба великих фондів, на котрі приватна школа ледви чи зможе здобутися. А без тих приладів, лабораторій і музеїв учення природничих наук є мертве.

Додати ще належить тут цілком слушне спостереження, що *приватні школи під католицьким зарядом якось дуже не радо вчать тих природничих наук.* Вони за мало звертають на них уваги, а за се вчать абсолютно за богато латини і греки, схоластичної фільософії, далеко більше, як треба.

Найбільша хиба тих шкіл для нас Українців як народу є їх *релігійна односторонність аж до пересади.* Студентів виховується в них в строго римо-католицькім дусі. Виховується їх після принципу: католицизм перед усім і понад усе: католицизм важнійший як народність, як родинний обовязок, в імени того католицизму можна навіть жити після засади: ціль освячує средства.

Теперішна хвиля вимагає чого иншого. Очи наших заокеанських братів звернені до нас Канад. Українців. Від нас очікують там інтеліґентних людий, котрі тут мають навчитися від анґлійського народу його проворности, витревалости, доцільности в роботі і орґанізаційного змислу в економічнім і політичнім напрямі.

Теперішна хвиля вимагає від нас виховання серед нас почуття згоди і терпеливости, головно реліґійної терпимости, брак якої серед нашого народа головно тут в Канаді є причиною богато лиха.

Що до виховання в народнім укр. дусі, то теперішні *інститути і бурси* стоять далеко вище, як така приватна школа, як колеґія *св. Йосифа.* Теперішні інститути і бурси є під зарядом наших людий, а та колеґія під управою *чужих.* Коли питомці інститутів і бурси вчаться шкільних предметів в державних школах, а тільки українського дома, то все таки цілий *дух інститутів і бурс є наш, народний, а не чужий.*

Француз, Бельґієць і Айриш не можуть ніяк заступити наших учителів в сім напрямі.

Повисше ми нищемо не зі злоби, або з причини конкуренції, тільки з бажання подати нашій публиці до здорового обдумання

дуже важне питанне виховання нашої молодіжи. Найважнійпа засада в вихованню наших дітий повинна бути: ***учімся від других, але не забуваймо, що де ми можемо і повинні своїх дітий вчити САМІ, не просім до сего чужих.***

Повизше подані причини приневолили нас почати кампанію за зібранням 35-тисячного фонду на укр. Інститут П. Могили. Нині ми коротенько повторимо ще раз причини і цілі сеї кампанії.

1) Кампанія провадиться, щоби заобезпечити Інститут матеріяльно, чим рівночасно заобезпечиться науково-моральну сторону Інституту.

Др. Гриць Жаткович

підписує в Філядельфії дня 28. жовтня 1918 р. „Декларацію независимости середно-европейських народів".

Інститут має на своїм майні 20 тисяч морґечу (довгу). Процент від тих 20 тисяч виносить річно 1400 долярів. Сей морґеч має бути сплачений в протягу 7 літ. Коли кождого року буде платитися по 2 тисячі рати і процент, то самий процент за 7 літ від 20 тисяч винесе около 6900 долярів. До тепер Інститут вже заплатив $ 4900 проценту, разом. Отже самий процент від морґечу в сумі 26 тисяч долярів через десять літ винесе мало що не 12 тисяч долярів, значить половина самого морґечу, а більше як третина ціни, за котру купилося будинок Інституту (32 тисячі дол.). Розуміється, що ані тих 4900 дол., котрі заплатилося вже як процент, ані тих 6900, котрі малося-б ще заплатити як процент в протягу семи літ від тепер, не пійдуть ані не пійдуть вартости будинка ані на цент.

Кампанія отже поможе нам зощадити принаймні $ 5500 проценту, коли припустимо, що за сей рік ще треба буде платити процент в сумі $ 1400.

2) Кампанія провадиться, щоби улекшити роботу Ректора Інституту, котрий дотепер більшу часть свого часу мусить посвячувати фінансовим справам Інституту, коли тимчасом він більше часу повинен віддати виховавчій праці над порученою йому молодіжю.

3) Щоби вирвати оружє з рук ворогів Інституту, котрі ширять зневіру до Інституту між народом різними брехнями, немов би то Інститут або вже впав або туй-туй має впасти.

4) Щоби розширити теперішний будинок Інституту, бо з певністю вже слідуючого шкільного року забракне в Інституті місця для зростаючого числа молодіжи, як що не розшириться теперішного будинку, або не доставиться одного крила, аба не купиться каменицї в сусідстві будинку Інституту.

5) Кампанія конечна, щоби Інститут міг поширити роботу в напрямі научнім і науковім: головно се відноситься до приготовання англійсько-української граматики, учебника і словаря.

6) Кампанія ся конечна, щоби переконатися, чи наш нарід потрафить оцінити ту роботу, котру він сам без чужої помочи зачав і сам під своїм зарядом ту роботу провадив, — і підпомочи сю роботу матеріяльно. Ся кампанія має доказати нашу національну зрілість і здібність до орґанізації.

Плян Кампанії.

Кампанією зарядкує Комітет, зложений з пятьох фармерів, а то пп. В. Гавришка, Із. Новосада, Якова Навальковського, А. Маркевського і Василя Михайлюка.

До сего комітету належить отже пять найвизначнійших наших фармерів-патріотів з околиці Саскачевану. Вони знані дуже добре не тільки своїм місцевим людям, але і подальшим. Кождий з них вже жертвував більші суми на Інститут і на другі народні цілі. І так п. Із. Новосад дав на Інститут попередно 550 дол., а тепер на 35-тисячний фонд дав ще 450 дол., разом тисячу долярів, а решта панів комітетових зложили від 100 до 300 долярів кождий з осібна. *Такі люди жертволюбиві ручать своїм чесним іменем, що гроші, зложені на 35-тисячний фонд, будуть зужиті на сплату довгу і розширення Інституту*, а не на біжучі розходи Інституту, котрі мають бути покриті з оплат студентів.

Комітет 35-тисячної кампанії покладає свою поновну надію на успіх кампанії, на визначнійших людий з кождої кольонії, котрі будуть неначе *Капітанами* кампанії в своїх кольоніях.

Шевченкове свято в укр. Бригаді в Ним. Яблоннім, дня 2. цвітня 1921 р. По середині пор Др. Дудикевич. Під трираменним хрестом на могилі погруддя Шевченка, роботи чет Бринського.

Комітет отже отсею дорогою просить всіх щирих Українців, котрі хотіли-б особисто занятися провадженням 35-тисячної кампанії у своїх кольоніях, щоби вони зволили ласкаво зголоситися на адресу Інституту, звідки від Комітету вони дістануть всілякі потрібні інструкції.

Кампанія отже буде провадитися головно при помочи тих місцевих Капітанів. Вони мають бути в стислім порозумінню з комітетом через Інститут і мають старатися використати кожду нагоду на збирання жертв на 35-тисячний фонд. Се мали-б вони робити через устроювання за порозумінням і при помочи комітету віч, на котрих місцевий бесідник або бесідник висланий комітетом має точно пояснити кампанію зібраним людям. Місцевий бесідник може дістати відповідні інформації і літературу з Інституту.

Кромі спеціяльно устроюваних віч, справу кампанії треба буде таким місцевим людям вести при нагоді других мітінґів, концертів, забав, весіль, хрестин, і т. п.

Комітет 35-тисячного фонду думає також розсилати летючки і відозви до всіх Українців, котрих адреси буде мати. Рівно-ж комітет буде вести кампанію на сторінках Українського Голосу, а по можности і других часописів, прихильних Інститутові.

Комітет також вірить, що поодинокі Українці впрост на адресу Інституту будуть посилати жертви на 35-тисячний фонд. Комітет вірить, що по прочитанню отсих сторінок знайдеся богато щирих Українців, котрі з власної охоти відгукнуться самі на заклик Комітету і поспішать з жертвами на 35-тисячний фонд.

Свідомих Українців, котрі розуміють вагу Інституту, можна безпечно числити на тисячі і коли кождий з них постарається дати хоч-би й малу жертву, успіх кампанії буде запевнений і 35 тисяч безперечно збереся до кінця сего року. Треба одначе щоби *кождий безуслівно сповнив свій обовязок* і заслав щось на фонд. Не треба нікому вимовлятися тим, що другі може не дадуть нічого на фонд. Хай він самий дасть від себе, а все буде гаразд.

Хай отже нашим кличем сего року буде: *Український Інститут Петра Могили має бути сплачений і розширений ще сего року.*

Письма і жертви слати на адресу: Український Інститут Петра Могили Бокс 1686, Саскатун, Саск. В листах проситься зазначувати, що Ви даете на 35-тисячний фонд таку а таку суму.

КЛИМ ОБУХ.

З Підкарпатської України.

Перший губернатор Підкарпатської України, Др. Гриць Жаткович подався до дімісії, і ту дімісію по довгих переговорах Жатковича з чесько-словацьким урядом, президент Масарик — приняв.

Знаною була загально велика уступчивість Жатковича під час дволітнього його губернаторства і тому таке ярке розвязання кризи є нічим иншим, як лише великою ляпою для чесько-словацького уряду, зокрема перед антантою, у котрої Жаткович має дуже добре імя.

Жаткович уступив, бо приречення, які дали представники Чехів підкарпатським Русинам в Америці, а потім в Парижи, Чехи не сповнили, але противно в своїм основнім держав-нім законі навіть межинародний договір (Сан-Жерменський з 10. жовтня 1919 р. самовільно зломили. Се виказала дуже докладно чеська газета „Трібуна" в числі 103 з с. р.

І так в уступі 10-ім другої глави згаданого мирового договора говориться про територію полудньово-карпатських Русинів, як про *самоуправну одиницю* в рамах чсл. держави, вивінованої найширшою самоуправою, яка ще може погоди-

Дім губерніяльний в Ужгороді. Перед ним — ріка Уж.

тися з суцільністю чсл. держави. Основний чесько-словацький закон оминає навмисно ся ясну постанову, а говорить лише о самоуправній території Підкарпатської Руси. Є то штучка автора того закона, Дра Гецля, котрому впрочім „Трібуна" ще більше таких штучок виказала. Та вже найдальше загнався Др. Гецль при з конструованню постанови основного закона що до іменования ґубернатора. Міжнародний договір говорить в уступі 11-ім другої глави, що ґубернатора руської території буде іменувати президент республики, та що ґубернатор буде відповідальний перед руським соймом. Др. Гецель ся постанову перевернув, і вийшло таке, що: „На чолі Підкарпатської Руси стоїть ґубернатор, іменований президентом на *предложення уряду* (зрозумій: чесько-словацького), а відповідальний *також* перед соймом Підкарпатської Руси". Як бачимо, поцтиві братя Чехи обернули кота хвостом і нас дивує лише, що не найшлося тоді в Народнім Соборі тільки чесних і розумних людей, щоби до такого перекручування мирового договору не допустити. Таке надужиття, як і взагалі нескликування соїму через більше, як два роки і т. и. мусить остаточно довести до скандалу, бо ані Жатковіч, ані ті, що його вислали, то є Підкарпатські Русини в Америці мовчати не будуть, але піднесуть те все в світовій пресі, перед Союзом Народів та перед антантою.

Велика заслуга „Трібуни", що кличе чеських імперіялістів до опамятання, та на жаль — як кажуть Французи: „Підчас їдження росте і апетит". І хоч ще перед двома роками всі начальні мужі держкавні Чехів давали українським політикам в справі Підкарпаття дуже далекосяглі заяви, то тепер вже не такої пісні співають!

Чехи, що добре знають вагу приязних зносин між Чехами а Українцями, як інж. Нечас і пр. Видльо, остерігають вимовними словами Чехів перед ворожою політикою зглядом Українців, бо се грозить Чехам замкненням з усіх боків і відрізанням від Сходу, але се не помагає і чеська бюрократія прямо в самовбійчім шалі провокує підкарпатських Русинів і взагалі Українців. Пізнавши незвичайні богацтва Підкарпаття, вона уважає сеї краї за чеську кольонію і пускається на різкі експерименти, про котрі з надзвичайним обуренням писав власне недавно у віденській „Волі" підкарпатський Русин Іван Фокшай. Вже сама назва сего краю „Podkarpatska Rus" є провокацією, бо „Rus" значить по чеськи тільки, що Росія. Тимчасом Підкарпаттє ніколи до Росії не належало, ніколи Росіянами не було заселене, а при послідній конскрипції не цілих 400 людей признавалося до російської народности. І для тих 400 людей чеське міністерство просвіти з Праги удержує аж дві московські ґімназії (в Ужгороді та Мукачевім), так що для пів міліона Русинів лишається лише одна ґімназія в Береговім. П. Фокшай називає се інфамією, і ми мусимо вповні признати йому слушність.

І до чого-ж доводить таке наспільне продукованнє ренеґатів? До сего, що дня 15. мая с. р. підчас гостини чеських Соколів в Береговім, ученики мукачівської ґімназії плювали публично на синьо-жовтий прапор, з котрим виступили ученики бережської (береґсаксько) ґімназії, таї прозивали тих учеників послідними словами. А треба признати, що синьо-жовтий прапор є законно признаний за прапор Підкарпаття. Сей факт, що подаємо за ужгородським „Впередом", найлучше доказує, до чого веде провокаторська робота москвофіла Бескида (референта для середних шкіл в Ужгороді), та його чеських опікунів в міністерстві просвіти в Празі.

Але найкраще списався недавно, як доносить „Руська Нива" та „Вперед" (обі з Ужгороду) міністер Бенеш, котрий на власну руку віддав Румунам без відома Русинів, та мимо протесту делеґата Підкарпаття Дра М. Брацайка девять місцевостей, дуже цінних земельними богацтвами в заміну за дві мадярські. Не питався цілком людности ані знатоків, ані

Шевченкове свято в укр. Бриґаді в Нім Яблоннім, дня 2. цвітня 1921 року

делеґата Підкарпаття, але поступив собі так, як який небудь московський цар. А треба знати, що до 20 руських громад лишилося ще під Румунами. Но, але у П. Бенеша наш народ не тішиться великою прихильністю. Ось недавно знов остерігав він чеських журналістів (ґазетників), щоби про Україну не писали і Українців не попирали.

Честь Жатковичеви, що стояв і стоїть так завзято в обороні рідного краю. Нехаї потіхою для нього буде, що і президент Масарик, сей перший муж державний в Европі, признає йому слушність. На його дальші кроки дивиться з довірєм ціла Велика Україна і за ним як один муж стоїть тих стокількадесять тисяч підкарпатських Русинів в Америці, що не лиш прекрасно зорґанізовані, але і мають до розпорядимости що найважнійше: *доляри*, не так, як ті заголодяжені Рутенці в Юзефові, що мусять вдоволитися „братньою" милостинею, 50 сот. денно!

В сім числі „Чорногори" подаємо образець, представляючий, як президент Масарик дня 26. жовтня 1918 р. у Філядельфії читає „Декларацію независимости середно-европейських народів".

Другий образець представляє, як Др. Жатькович підписує ту саму „Декларацію". Може ті образці преціньо викличуть

румянець встиду у тих чеських централістів-кольонізаторів, що своїм поступованнєм дезавують свого власного президента! Маємо надію, що наші американські Підкарпаттяне і їх заввяття знайдуть вже дорогу, котрою удасться тих — як Чехи кажуть „добродругів“ — довести назад до вразуміння...*)

О. Олесь.

На чолі першої книжочки „Чорногори“ подаємо кілька поезій Олеся з циклю *„На зелених горах“*. З предивним мистецтвом малює нам тут поет ряд картин з гуцульського життя та гуцульської природи. Поетові очи і поетова душа бачать річи, котрих не бачить той, хто уродився і виріс на Гуцульщині. Та сей не бачить їх не тому, що їх нема, але тому, що щоби пізнати і відчути всю красу Гуцульщини, її духа таємного, її підземні сили — треба власне бути поетом, треба мати снагу і хист видіти се, що для звичайних людей — майже невидиме!

У Олеся є власне той незвичайний поетичний дар, те уміння вдертися в саму суть річей, відкрити ті підземні, таємні сили, відчути ті невиразні голоси і півголоси, той лопіт невидимих крил, що уносяться над зеленими, гуцульськими горами...

І дивна річ! Олесь пробував на Гуцульщині лише пару неділь і то в 1912 році.

Поезії *„На зелених горах“* написав він аж три роки пізнійше, в Київі. Та в тих предивних творах бачимо таку свіжість, таку безпосередність обсервації, немов би вони були писані таки на місци, під шум Черемоша і таємний шопіт смерек...

Олесь родився 23. падолиста 1878 року в селі Білополю (Кризі) сумського повіту на Харківщині. У нім бачимо ся дивну прояву (як і у Хоткевича та Коцюбинського), що син безкраїх степів найкраще і найглубше збагнув тайну високих гір. — Той самий народ — однак одна і друга його вітка жиє серед цілком инпої природи і тому і вдача, характер їх цілком инші. Але лучить їх таїна проволока народної душі.

*) Більше про Підкарпатську Україну довідаєтесь із Календаря „Запорожець“ на рік 1921, що містить крім того цілий ряд инших цікавих статей і поезій, а крім того і 55 образків.

Хто пришле 1 доляра на адресу: Dr. Koropatnyckyj, Wien VIII, Langegasse 14 (Europa, Austria), той дістане ще і гарний Січовий Співанник (з 40 образками).

а се, що є її вицвітом: поетичний ґеній — легко дочує і зрозуміє тихі згуки струн, що бренять на другім краю України...

А що найдивнійше: дух поета дійде й тамтуди, де не дійшло його тіло і представить красу далекої частини рідної землі так гарно і пластично, немов би від дитинства поет жив у ній і її не лишав. І так напричуд гарно змалював наш Федькович Наддніпровє в славній своїй поезії: *„Україно, Запороже, годі вас забути“*, хоч ніколи поза східні межі Буковини та Галичини не виходив. І так дивно-предивно розмалював німецький поет Фрайліґрат дику красу арабської пустині та зелених оаз, хоча ніколи голова його не спочивала у тіни пальм...

Палка, горяча душа у сього Олеся!

Його пісні любовні — палкі „мов золото топлене“, як писав колись Корженко. Його твори патріотичні повні жару та одушевлення так і бють у тебе полумям.

І дивуєшся ти: звідки ся заплакана, захлипана нація година здобутись на стільки вулканічного огню, на такі могучі ерупції?!

І се й щастє, що вона година ще видати з себе таких Олесів, що роздувають горячим подихом своєї душі ледво блимаючий огник патріотичного одушевлення...

Бо без ентузіязму нема посвяти, а без посвяти — і волі не здобудеш. — Її не вишахруєш „коммерческими сдѣлками“, її здобудеш тільки мечем.

Олесь тому й кличе в перші дні російської революції:

„Зброю в руки! За мушкети!
Будуть ще бої!“

а далі:

„Будьте тверді як із криці!
Бавитись не час!“ — та одушевляєсь українським військом, що „мов з могили встало, загреміло в бубни, в сурмоньки заграло!“.

Олесь не мучиться над своїми віршами, не видушує їх мов з привялої цитрини. Під вражінням хвилі займається його душа і сипле іскри на всі боки. Так було на Всесвітнім Конґресі „Свобідної Думки“ в Празі, у вересни 1920 р., коли то він на протязі пяти минут уложив прегарний вірш про „Вольну мишлєнку“, що зачудував своїм ґеніяльним підхопленням її сути делеґатів цілого сьвіта.

Співай же нам співаче, співай — і не упадай на силах! Ні! своїм співом кріпи і нас на чужині, серед злиднів, грижі і гризотні, кріпи і тих наших братів у рідній земли, що ще

не кинули зброї і „не схилили в низ прапора“. На щастє — ще не заржавіли козацькі шаблі, не відпали курки від мушкетів!

Але треба нам Тиртея, котрий не дав би заржавіти нашим душам. Ти був ним доси — тож загреми ще могутнійшою боєву пісню!

Кирило Т.

Шевчевкове Свято в Українській Бриґаді в Німецькім Яблоннім.

(Дня 2. цвітня 1921 р.).

Вже в двох попередних днях виголошено в салі театру Бриґади популярні виклади, а іменно: пор. др. Дудикевич говорив про „Шевченка — як воскресителя Укр. Народа“, пор. Ватран про „Шевченка — як поета Укр. Війська“, а пор. Попель про „суспільний світогляд Шевченка“.

Дня 2. цвітня відбулася головна часть Свята на таборовім майдані перед висипаною могилою з високим трираменним хрестом. Під хрестом — гарне біле погруддя Тараса, роботи чет. Бринського. Коли військо уставилося чотирокутником перед могилою, надійшов комендант Бриґади, ґен. Курманович і ком. чеської залоги майор Янза а по панахиді виголосив з трибуни палку, патріотичну промову ґен. Курманович:

„Клич до зброї і бою не прогомонів! — говорив він між иншим. „Тарасів заповіт ще не сповнений. А хто його має сповнити, як не Ви, Укр. Стрільці?! Нашому поколінню припала та найбільша честь, те найкраще завдання, найвища хвала — здійснювати Шевченкові ідеали. Тому й мусимо показати найцирійшу волю, непохитність і тверду стійність в розпочатім ділі. Се наш обовязок!“.

Промова ґенерала, що належить до найвизначнійших борців за нашу независимість викликала велике враженя у всіх присутних. По нім промовляв ст. дес. Гриньків. „Та чи порвали ми кайдани до пайцаду? чи окропили як слід вороячою кровію нашу волю? чи не йде далі мінянка і торг кайданами? чи зникла московська грязь, сміття Варшави? чи гірш Ляхи свої діти не розпинають Неньки-України?“.

Взірцева військова дефіляда перед Тарасовим погруддям закінчила се гарне Свято Тарасове на чужині. Всі розходились до своїх домівок піднесені на дусі, готові до всякої жертви для рідного краю і народа.

Вечером відбувся в салі місцевої станиці концерт в присутности всіх місцевих властей і численної так чеської як і німецької публики. Промова сот. Яреми повна глибоких

думок і патріотичного почування була одною з маркантнійших точок програми, на котру зложилися хорові співи, соля тенорові хор. Руснака, сольо сопранове п-ні Ваньової, фортеняновe сольо п-ні Заяцевої, деклямації гарм. Мариновського та пор. Холодного і продукція бриґадньої орхестри.

Як бачимо і на чужині не вмирає душа наша, не вмирає воля і може недалека вже та хвиля, коли прийдется нашій Бриґаді з маючими на вітрі прапорами вернути у рідний край...

До Читачів.

„Чорногора“ поклала собі за ціль подати нашому робітному народови інтересну, забавну та поучаючу лектуру. Вона буде передовсім подавати такі гарні річи нашого рідного письменства, котрі загалови нашого робітного народа недоступні, або котрі взагалі попали в забуття.

Є у Німців таке видавництво, що називається *„Schatzgräber“*, то є „копач скарбів“. Вони тамки власне поміщують такі ріжні давні твори письменства, що на них позабуто, а на котрі варто собі пригадати та зробити їх приступними ширшим кругам народа.

Робучий чоловік, чи то робітник фабричний, чи то селянин не може передовсім купувати книг великих, дорогих, а правду сказавши навіть не має великої охоти до таких книг забиратися, хоч би вони складалися навіть з цілого ряду самостійних та менших творів. Наш брат боїться *„грубої“* книжки і на превеликий жаль твори Шевченка тому так мало є знані нашому народови в Галичині, що дуже мало його творів видано у нас осібними книжочками, „метеликами“. Вже під сим зглядом Шевченко на Великій Україні куда більше поширений!

Таке саме є і з многими иншими нашими письменниками, при чім треба з жалем піднести, що навіть і наша так звана „інтеліґенція“ много творів нашого письменства не знає власне з тої причини, що вони або поміщені в зібраних разом творах даного письменника, або в давних часописях, в котрих треба би трохи таки пошпортатися, щоби вишукати найцікавійші річи.

Наша Видавнича Спілка „Чорногора“ старається зарадити сему в двоякий спосіб: 1. вона видає Народну Бібліотеку „Чорногори“, а дальше і неперіодичне письмо „Чорногора“. Перше число сеї „Чорногори“ ось власне пускаємо в світ, межи добрих людий.

Окрім старших творів наших письменників будемо по-

давати і цілком нові плоди нашого письменства, а також переклади важнійших творів чужих письменників, о скільки ті твори будуть підходити під наш плян.

Кожде число „Чорногори“ буде прикрашене цілим рядом ілюстрацій, що мають відноситися і до нашої історії та письменства і до пори, яку тепер переживаємо. Гарні види з нашої широкої України, типи нашого народа, з ріжних її сторін, портрети борців за її самостійність, все те належить до програми нашого Видавництва. А числимо з певністю на се, що наші Дорогі Земляки будуть нам чинно помагати, присилаючи відповідні фотографічні знимки та пояснення до них.

З окрема звертаємося до наших Земляків на еміграції, щоби прислали нам види українських „Народних Домів“ і инших будівель, що належать до українських організацій, а також фотографії старшин і виділів та цілих театральних сцен.

Річ очевидна, що і на січовий рух не забудемо, але поміщатимемо статті і ілюстрації, що відносяться до історії і теперішности січового руху. Ще великі завдання стоять перед тою заслуженою організацією, і чим більше робітників та прихильників вона для себе з'єднає, тим світліща буде будучність нашого народа, тим твердші і певніші основи його держави!

Тебе-ж Брате чи Сестро, що дістанеш сю першу книжочку „Чорногори“ в руки, просимо щиро: пришли чим скорше передплату на перший том, то є на перших 10 самостійних книжочок „Чорногори“ і постараїся найдальше до 10 день о *еще двох передплатників.*

Передплата на оден том, зложений з 10 самостійних про себе книжочок,—виносить 2 доляри.—Прислати їх треба чим скорше на адресу: *Dr. Dmytro Koropatnyckyj, Wien VIII, Langegasse 14 (Europa, Austria).*

В справах редакційних і народних пишіть на адресу: *Dr. Kyrylo Trylowskyj, Wien XVIII, Martinstraße 13 (Europa, Austria).*

В поменших справах бізнесових пишіть на адресу: *Verlag „Czornohora“, Wien IX, Garnisongasse 20 (Europa, Austria).*

Коли хто має вже одно або друге число „Чорногори“,— то хай однако пришле повну передплату, бо подвійні числа легко зможе другому продати! До 10-го числа буде доданий заголовний листок і спис усіх творів та ілюстрацій!

Позискуванием передплатників і присиланнем передплати від себе найлучше обезпечите істнования сему Видавництву, що як бачите такі гарні завдання собі поклало!

Здорові були Дорогі Земляки!

Видавництво „Чорногора“.

З друкарні Христофа Райсера Синів.

APR 18 1904 OF TORO

Важне для робітників та фармерів!

„ЧОРНОГОРА“

неперіодичне ілюстроване письмо для робітного народа виходить книжочками по 32 сторін обему. Кожда книжочка становить для себе цілість, а 10 книжочок разом становять один том, котрий можна буде осібно оправити, тим більше, що до ч. 10-го доданий буде спис річей, і заголовний листок. Передплата на „Чорногору“ виносить 2 доляри за 1 том (10 книжочок) котрі треба висилати на адресу:

Dr. Dmytro Koropatnyckyj in Wien VIII,
Langegasse 14, (Europa, Austria).

*

Крім „Чорногори“ виходить ще
і „НАРОДНА БІБЛІОТЕКА ЧОРНОГОРИ“.

Доси вийшли три книжки: Р. Давний:
ПРО СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ
(з образцями).

О. Ю. Федькович:
ТАК ВАМ ТРЕБА!
(дуже весела сьміховина), і також Федьковича:
ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЬ
(рівнож дуже весела штучка театральна).
Ті три книжки стоять разом 1 доляра.

На згадану адресу треба замовляти також: Січову збірку
„ЗАПОРОЖЕЦЬ“
(з календарем на 1921 р. і 55 образцями)
ТА ГАРНИЙ „СІЧОВИЙ СПІВАНИК“
(з 40 образцями)
разом за 1 доляра.

Хто вишле на адресу Др. Коропатницького відразу **4 доляри** — той дістане всі ті книжки, тай ще **три** прегарні кольоровані **листівки** (картки кореспонденційні).
Є се чудова нагода заосмотрити себе в гарний і цікавий матеріял до читання та дати підставу для власної бібліотечки!

Кождa книжочка становить цілість.

Неперіодичне письмо для робітного народа під редакцією
Др. К. Трильовського.

Фрідріх Шіллер.

ПОРУКА.

ВІДЕНЬ 1921.

Том I. Накладом „Чорногори“, спілки з о. п. Ч. 3.

З друкарні Христофа Райсера Синів.

ЫРКА
НА ЛУЧКОВА

Рисунок В. Фрідріха

Порука.

(З німецького Ф. Шіллера.)

Дамон до лихого царя був вліз
З острєним пробоєм зо стали:
На тім го сїпаки спіймали.
„На що ти ховаєш, при собі ніж?“
Питає похмурно цар Діоніз.
„Від тирана город звільнити!“
„На хрест ми го зараз прибити!“

„Не буду“, рік Дамон, „о душу прошу:
Я, царю, готовий не-жити:
Но хочеш ми ласку вчинити,
Лиши мя на три дни, аби я жив,
І свою сестру ще подружив:
Я лишу ти друга в поруку, —
Не верну, — його дай на муку.“

На то Діоніз лише усміхнувсь,
Тай каже до него потому:
„Йди собі на три дни до дому:

MICROFILMED BY
UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
MASTER NEGATIVE NO.:
92407

Но знай! як речинець лише минув,
А ти на кару не повернув,
То друга ти кажу розняти,
Ти будеш потому тривати."

Приходить до друга: „Так цар судив,
Щоби я за свою провину
Лукаву — рознятий загинув:
Та він мні позволив, три дні би-м жив,
І свою сестричку ще подружив:
Лишися за мене в поруку,
Аж доки не верну на муку."

А друг його щиро поцілував,
Той дався в темницю потому:
Товариш вернувся до дому.
А заки ще третій був день настав,
Він свою сестричку уже звінчав,
Потому чим борше вертає,
Бо нині речинець минає.

Іде він, аж лунув страшенний сплав,
Ріка ніби море шуміє,
А повінь все гірше бутніє:
Приходить на місце, де міст стояв,
А навал і вязи і міст урвав,
Бись думав, що ріжуться громи,
Так страшне скленіння ся ломить.

Він ходить без себе на бистрий стік,
Він кличе, він просить, гукає,
Ніхто-ж бо на тоє не дбає:
А хто-ж би ся важив в такіський клік
Човном ся пускати на другий бік? —
Ніхто ще тонути не хоче,
А повінь ще гірше клекоче.

Він видить, ратунку ні звідки ніть,
Заплакав по нужді, по своїй:
„Ой Боже мій, стримай погої!
Бо сонце в полудне уже стоїть,
А скоро в'но зайде на другий світ,
А я ще в місті не буду,
То свого ся друга позбуду."

За дармо, бо повінь ся все змогав.
Все гірше змогаються води.
Година з годинов уходить:
Тут годі чекати, і як стояв,
Так скочив на дунай і далі в плав.
Добувши остатної сили,
Аж Богу ся жалко зробило.

Пренлив він щасливо зрадливий поїй,
І дякує милому Богу,
І далі чим борше в дорогу:
Аж тутки з під ліса опришків рій.
Застали дорогу: „Куда йдеш, стій!“
І звили йому вже над главов
Важкою залізнов булавов.

„Що хочете, враякий, злодійський тлук?
Нічо як життя я лиш маю,
А то я цареві ховаю!“
І вирвав одному булаву з рук:
„Для мойого друга невинних мук!“
Як свисне, три збуї упали,
А другі у розтіч втікали.

Тут сонце впікає, як острий лук,
Як літом звичайно ся діє:
Він бідний від спеки аж мліє:
„Ох Боже, ти спас мя з злодійських рук,
Не дав мні тонути в дунайський гук. —
Як осьде мня сила покине,
То любий товарищ загине.“

Аж глянь! на право широкий мур,
А в мурі щось, чути, шепоче:
Вандрівник звертає там очи,
А далі зі скелі гей срібний шнур,
Збігаються нори в студений чур:
Він радісний зараз напився,
Та ноги кривані обмив си.

Вже сонце небавом кінчає путь,
У синє, глибоке море
Дрімаючи тоне поволи,
Аж тутки два люде гостинцем йдуть:

Він хоче чим борше їх поминуть.
Аж чує, як люде сі кажуть:
„Тепер го на муки десь вяжуть.“

Зачув то, тай далі за вітром в слід,
А сонце західне так мило
На Сиракус місто світило:
Дамона зливає кровавий піт,
Аж тутки приходить дорогов встріть
Слуга його вірний, тай каже:
„Вернися, вернися, мій княже!“

„Вернися, товариш уже пропав,
Тобі би на себе гадати,
Його вже узяли ковати:
Година в годину тебе чекав,
Як ти му ідучи речинець дав,
І кілько ся з него накпили,
З надії го прецінь не збили.“

„Не міг я вернути, як я хотів;
А мусить життє він страдати,
Не хочу і я вже тривати;
Аби ся Діоніз і того довів,
Що друг свого друга ніколи не звів, —
Най він і мене з ним загладить,
А знає, що приязнь не зрадить.“

Вже сонце заходить, на брамі став,
А хрест уже в землю забитий,
А нарід докола набитий,
Шнур друга му 'д горі уже здоймав:
Він борше скрізь люде ся перетяв:
„Мене, гей катове, на муку,
За мене він дав лиш поруку!“

А в народі диво і пострах скрізь;
Вни собі до серця припали,
То з радости плачуть, то з жали;
Ніхто там не міг постримати сліз,
А хтось і цареви ті вісти доніс,
Здрогнулося серце в нім враже,
До себе привести їх каже.

Рисунок В. Фрідріха.

Дививсь на другів він так довгий час.
Тай так до них каже по хвили:
„В грудех 'сте мні серце змякшили.
А вірність не є-то пустий лиш глас:
О тільки лиш, браття, благаю вас.
Нехай я від нинішної днини
Належу до вашої дружини."

(Перевів О. Ю. Федькович.)

Фрідріх Шіллєр

родився 1759 р. в місточку Марбаху над Неккаром в Німеччині, як син віртемберґського капітана Каспара Шіллєра. Перші початки науки побирав він від одного сільського священика, а в р. 1768 пішов він до латинської школи в Людвіґсбурґу. Відзначення, які собі тут від учителів позискав молодий Шіллєр — звернули на нього увагу князя віртемберґського Карла, котрий його 1773 р. призначив до удержуваної ним школи імени Карла (Карльсшуле). Тут учився Шіллєр спершу права, а коли князь Карло переніс ту школу до свого столичного міста Штутґарту і отворив у ній осібний факультет медичний, то і Шіллєр перенісся на медицину, та зістав потім іменований (1780 р.) полковим медиком з дуже нужденною платнею.

Уже як молодий школяр виявив Шіллєр великі поетичні здібности, а в послідних часах свого перебування на академії написав він перейняту революційним духом драму *„Розбійники"*, котру й видав власним коштом 1781 р. Ся драма — представлена 1782 р. на сцені театру в Мангаймі — викликала величезне вражіння і він постановив свій талант посвятити передовсім писаню театральних творів, так що вскорі написав другу драму: *„Феско або заговір в Ґенуї"*.

В сих часах була Німеччина поділена на кількадесять самостійних княжеств. Кождий такий князик робив що хотів, і деспотизм сих „отців краю" відчували Німці дуже діймаючо.

Таке лучилося і з Шіллєром. Мангайм лежав уже в другім князівстві і коли він поїхав був туди без дозволу властей на друге представлення своїх „Розбійників", а крім того єще від одного сусідного кантону Швайцарії прийшла на нього жалоба за якийсь намек в „Розбійниках" — князь Карло заказав йому взагалі писати які небудь твори. Вийшло подібне, як шістьдесять кілька літ пізнійше з Шевченком, лише що не так по звірськи.

Фрідріх Шіллєр.
(* 1759 † 1805)

Шіллєр постановив отже увільнитися від сього деспотизму і тому при помочи свого друга, музики Штреккера він у вересні 1782 р. утік до Мангайму а звідси до Франкфурту. В тім часі він сильно бідував і аяк у Бавернбаху, куди його до своїх дібр запросила пані Вольцоґен, мати двох Шіллєрових товаришів ще з Карлової школи — він прийшов до себе. Тимчасом і його траґедія *„Фєско“* появилася в друку і на сцені, а в коротці потім появився на сцені мангаймського театру його новий твір: *„Коварство і любов“*, котру публика з великим одушевленням приняла. Він перенісся й сам до Мангайму, зістав незадовго членом ученого „Німецького Товариства“ а коли на княжім дворі в Дармштаті перечитав перший акт свого нового твору *„Дон Карльос“* — присутний при тім князь Карло Авґуст з Ваймару іменував його „княжим радником“. Сей князь був великим прихильником наук і мистецтва, та покровителем другого враз, з Шіллєром — найславнійшого німецького письменника Ґетого. Ґете був старший від Шіллєра о 10 літ, а пізнійше, від р. 1794 став його близьким приятелем.

Доки-що однак голодуючий Шіллєр заосмотрений в титул „радника“, що йому, крім денцо більше пошанівку — нічого не давав, найшов в дорозі листування нових приятелів

Кернера і Губера в Ляйпціґу, а радше вони самі, як почитателі його творів найшлись.

На їх просьбу він приїхав на весну 1785 р. до Ляйпціґу, а так як Кернер зістав тимчасом надрадником консисторії в Дрездені, то запросив Шіллєра з собою, де він аж до 1787 р. проживав.

Се була й найщасливійша пора в житті Шіллєра.

Він тут докінчив свого славного *„Дон Карльоса“*, позачинав деякі инші праці і продовжував видавати свою — в р. 1784 заложену — часопись „Талію“. В його листах з сего часу видно веселість і вдоволення, які рідко коли можна було в нього подибати.

На запросини пані Кальб, своєї давної приятельки Шіллєр переніссся в р. 1787 до Ваймару, де тамошні круги літературні дуже щиро до нього віднеслись. Якийсь час проживав він в Рудольштаті в близьких зносинах з родиною Ленґефельд. З Льоттою Ленґефельд він пізнійше, в р. 1790 й побрався. На підставі свого твору *„Історія відпадення Нідерляндів“* зістав він 1789 р. професором університету в Єні. Тут написав *„Історію 30-літної війни“*.

В р. 1791 в січни занедав Шіллєр на тяжкий катар легких і та слабість потім вчасти до нього наверталась, аж і стала причиною його вчасної смерти. Коли в р. 1793 князь Карло помер, то на весну слідуючого року Шіллєр переніссся до Штутґарту, звідки однак вже по році вернув назад до Єни. Тут наступило його зближення до Ґетого: вони дуже близько заприязнились з собою, а хоч їх поетичні вдачі були відмінні, то вони високо один одного цінили і оба на сій приязни дуже много зискали.

В р. 1797 купив собі Шіллєр скромний домик, оточений огородом, і тут повстали його найкращі балляди і славна драма в трох частях *„Валленштайн“*. (Табор Валленштайна, Пікольоміні, Смерть Валленштайна). В р. 1800 закінчив він прегарну драму *„Марію Стуарт“*. Щоби бути близше театру, він вже в грудни 1799 переніссся до Ваймару, де впрочім стало мешкав Ґете, що був тайним радником і міністром. В р. 1801 закінчив він *„Орлеанську діву“* а в зимі 1802—3 р. написав *„Суджену з Мессини“*. В р. 1804 викінчив він славну драму *„Вільгельм Тель“*.

Зараз потім взявся він до писання нової драми про *„Дмитра“* (Самозванця). Поїздка до Берліна — де його з великими почестями принято — перервала сю працю, а коли повернув назад до Ваймару і знову взявся за роботу — то

незадовго відновилася стара його грудна хороба. І в часі її тревання він далі працював, хоч вже головно над переводами. Весна 1805 р. розбудила в нім нові надії і він забажав поїхати до Швайцарії, котрої ніколи не бачив, хоч так гарно писав про неї у „Вільгельмі Телю". Та се не судилось йому, і він 9. мая 1805 р. тихо заснув на віки...

Крім наведених нами повизше творів Шіллєр написав єще цілий ряд инших, много чудових віршів — між ними балляд, та зладнав ряд переводів.

Для нас Українців найважнійший — без сумніву — його драматичний твір *„Вільгельм Тель"*.

З переживань укр. армії: Вежа замку Потоцьких в Ланцуті. — Недалеко від неї є табор інтернованих Українців. (Рисунок Фалата.)

Він представляє у нім боротьбу Швайцарців о свободу та основання швайцарської Державної Спілки. Головним героєм є тут Вільгельм Тель, що убиває тирана Ґеслєра. Виходить з сего, що тиранів можна убивати. З сеї причини на многих королівських сценах театральних — між ними і у Відни — не можна було через довгі роки сеї штуки давати.

Та за се улюбленим твором став „Вільгельм Тель" для Швайцарців. Чудовий письменник швайцарський Ґотфрід Келлєр описує в однім своїм романі, як в 30-тих роках минувшого століття представляли єю пєсу в однім швайцарськім окрузі. Буквально *ціла людність* сего округа брала у сім участь: одні як актьори, другі як видці. Сценою — був власне цілий округ; в одній місцевости грано один акт, а потім всі граючі вандрували до другої, де вже людність ждала зібрана наокруг призначеної на се площі — звичайно на збочах гір гарної кітловини, або відповідно до потреби даної сцени — на мійськім майдані. А по улицях стояли столи заставлені

стравами та напитками для надходячих (соток!) актьорів таї тисячів гостей з других громад. Вся людність була тоді обнята глубоким почуванням братерства, та патріотичним огнем!

Яке-ж се гарне! Так мов призначене для наших карпатських гір, коли вони вже стануть *свобідні,* справді наші!

І много иншого ще гарного і корисного будемо могли у себе запровадити за приміром Швайцарії, як се вже давненько радив нам наш великий учитель Драгоманів.

Між иншим — товариства і свята стрілецькі зі стріляниим о нагороду громадську, кантонову чи державну — се саме як раз для Українців, котрі такоя лише з рукою на зброї будуть могли задержати свою державність, коли при помочи зброї її вже раз здобудуть.

Наше видавництво буде старатись незадовго подати такий образець з життя Швайцарців з під пера власне того-ж Ґотфріда Келлєра.

Шіллєр стояв на становищи, що мистецтво має за завдання людськість виховувати, робити ліпшим, шляхотним. Він-же й сам ціле своє життя виступає як жрець сеї мистецької релігії. Після нього дорога до кождої свободи, одже і до політичної, провадити мусить через мистецтво. Його дружні зносини з другим німецьким ґенієм — Ґете мали на нього дуже великий вплив. Ґете вчив його, як від поодиноких фактів переходити до вищого, загального. Він каже про Шіллєра: *„Він проповідував евангеліє свободи;* я старався о се, щоби права природи не були вкорочувані".

Шіллєр — се письменник молодіжи, і взагалі людей з ідеалістичним світоглядом.

Дотеперішний систем науки у середних школах потрафив і що до творів Шіллєра збудити у нашої молодіжи нехіть, подібно як і до клясичних (грецьких і римських) письменників. Сю нехіть треба в собі побороти. Молодіж най не гадає, що що *нове* — се вже й добре, і не тратить часу на марні новинки, на талановиті свинства в роді „Alraune" або базікання добрі для розмазливих, розліпивілих дам з буржуазії в роді романів Майрінка, а най лучше старається перечитати бодай частину сего зі сьвітової літератури, що загально за гарне і важне прийнято. Під сим оглядом — без згляду на напрям — думки є звичайно усталені.

Дуже добра система принята одним з героїв Чернишевського: *„Что дѣлать?",* котрий старався мати в своїй бібліотеці з кождого автора бодай один, але за то найбільше для нього характеристичний твір.

Про Шіллєра — написано уже цілі бібліотеки. Однак далеко важнійше як читати *про* нього, читати таки *його* твори. Хто може — най читає в оріґіналі: хто ні — най користовується бодай перекладами. Щасливий — хто знає як найбільше чужих мов і може твори чужих славних письменників в їх *рідній* мові читати! Бо-ж як сказав один учений — *кілько* чужих мов хтось уміє, *тільки разів* є чоловіком! *Іван С.*

Від редакції: Охочим радимо перечитати дуже талановито написану статтю Дра Остапа Грицая про час, життя і твори Шіллєра, поміщену в ч. І. „Всесьвітної Бібліотеки“ редагованої І. Калиновичем.

Твори Фр. Шіллєра в українськім переводі.

Досіль присвоєно українському письменству такі **драми** Фрідріха Шіллєра (в азбучному порядку):

Вільгельмъ Тель. Шілєрова драма въ 5 дѣяхъ. Съ нѣмецкого переклавъ *В[олодимиръ] Кміцікевичъ.* Съ передмовою Івана Франка. Коштомъ товариства „Академичне Братство“. Львовъ, 1887, 32°, 158 + (2) стор.

Вільгельм Тель. Драма на 5 дій. З німецької мови *Борис Грінченко.* Видання друге. Київ. 1908, 8°, 111 + (1) стор. Перше видання друкувалося у журналі „Зоря“, Львів, 1895, № 1—4 і 6—14.

Коварство і любов (Kabale und Liebe). Драма в 5 діях. Переклав *Евген Грицина.* Переклад не друкований, спочиває в редакції „Всесвітньої Бібліотеки“, під ред. Івана Калиновича.

Марія Стуарт. Трагедія на 5 дій. З німецької мови переклав *Борис Грінченко* (В. Чайченко). Видання В. Лукича. Накладом редакції „Зорі“. Львів, 1896, 16°, 229 + (3) стор. Се відбитка з журналу „Зоря“. Львів, 1896, № 2—6 і 6—16. Друге видання появилося накладом дружини Б. Грінченка у Київі, 1911, 8°, 140 стор.

Орлеанська Дѣва. Романтична трагедія Шіллєра. На малорускій язык переложывъ *Евгеній Горницкій.* „Зоря“, Львів, 1888, № 6—8 і 10—24. Також окремою відбиткою, Львів, 1889, 8°, 134 стор.

Орлеанська Діва. Романтична трагедія. Переклад *Івана Стешенка.* Видання „Всесвітньої Бібліотеки“, № 1. Київ, 1906, 8°, 1-2 стор.

Розбійники. Драма. Переклад *О. Черняхівського.* Видання „Всесвітньої Бібліотеки“, № 3. Київ, 1911, 8°, 104 стор.

З **поезій** Фрідріха Шіллєра переведено на українську мову чимало дрібних віршів, всі баляди і одну поему, але вони порозкидувані по різних журналах, часописях, альманахах, календарях і збірниках, недоступні для ширшої читаючої громади. Тільки перед війною зладив Іван Калинович два випуски *Фріоріха Шіллєра:* **Поезії**, зі вступним словом *Д-ра Остапа Грицая,* з примітками *Івана Калиновича,* яке видала „Всесвітня Бібліотека“, № 1—3, Львів, 1914, 16°, 170 стор.; де надруковано 21 дрібних поезій Шіллєра, всі 13 його баляд і три великі поеми (1. Прогулька; 2. Помпеї й Геркулянум [в перекладі *Івана Франка*]; 3. Пісня про дзвона [та остання в перекладі Цезаря Білиловського]) в перекладі *Остапа Грицая, Цезаря Білила, Сильвестра Яричевського, О. Черняхівського, Волод. Масляка, Дмитра Йосифовича* та инших.

Подав І. Калинович.

КИРИЛО Т.

Що читають Американці?

В „Colliers Weekly“ поміщено вислідок помірів, які перевела редакція на різних американських ґазетах, що виходять в Сполучених Державах,—щоби усталити, якого рода новинам посвячає американська преса найбільше місця.

Яко типічні для всіх тамошних ґазет приймаєся: „New York World“, „New York Sun“, „Kansas City Star“ та „Portland Oregonian“. Вимірювано через три по собі слідуючі дні і стверджено ось що:

Спорт і смішне займають 321 цалів, справи жіночі (моди, куховарство, діти) 135 цалів, державні справи 125 цалів, справи бізнесові („ґешефтярські“) 119 цалів, справи заграничні 103 цалів, злочини 60 цалів, музика і драма 44 цалів, двоженство і розводи 40 цалів, алькоголь і борба із ним 27 цалів. З товариського життя 14 цалів, справи робітничі 10 цалів. (Трохи за мало!).

Хто американські часописи лише поверхово переглядає, той будь що будь сказав би, що у тім виказі заходить якась похибка, так як на першій стороні американських ґазет рідко що иншого видно — і то напечатане великими буквами — як сензаційні справи убійств і чужоложства. Під літо 1921 р. можна було на першій стороні стейтових ґазет лише про дві справи читати: про репарацію, то є винагородження шкід, заподіяних осередними державами у всесвітній війні, та про „Stillmann“-а. James A. Stillmann, президент „National City Bank“-у, найбільшого банку в Америці — є тепер осередком найбільш сензаційної справи розводової, яка була коли небудь на порядку дневнім в Америці, хоч тут розводились вже з жінками всілякі дуже значні капіталісти.

Шановний пан президент, котрий впрочім зі своєї посади уступив — мав провинитися аж з 10 дамами проти обовязків подружньої вірности. Часописи наводять дуже точно їх імена, адреси, свояків, попередне життя і т. ин.

Ся справа не наробила би була тільки крику, як би не се, що він обвинував зновy зі свого боку свою жіночку, що вона проживаючи в одній канадійській місцевости „на люфті“, занадто близько зайшла собі зі служачим у неї містіцом (Ніж-Індіянином), чого видимим наслідком став хлопчик, котрий виступає в процесі розводовім як наглядний доказ вини шановної пані президентової.

Суд установив для хлопчика процесового опікуна, котрий

З переживань укр. армії. Інтерновані в Ланцуті помпують (качають) воду.
(Знимка В. Кедровського.)

старається всіми силами представити відносини його мами до „сина пущі" цілком невинними. На лихо п. президентови попали в руки деякі листи того Пів-Індіянина, котрі хотя богаті на ґраматичні і ортоґрафічні лива то не полишають однак ніякого сумніву що до *рода зносин* сего містіца з його панею. Як бачите листи — се погана річ в любовних історіях! Надто зголошуються добровільно мешканці з тої далекої окрестности, що мали підглядати шановну парочку через дірку від ключа і при тій нагоді бачити річи, що цілком не були в порядку!

Сему родинному скандалови присвячує американська капіталістична преса (ґазети) цілі шпальти. Вона вже інтервювала (перепитала) і відфотоґрафувала всіх свояків виступаючих в сім процесі осіб! Се тим дивнійше, що Американці дуже великі фарисеї і навіть з творів славного англійського письменника Шекспіра (Schakespeare) зладили особне *„фамілійне видання"*, щоби не деморалізувати своїх надто вже тендітних та моральних (по фарисейськи) Американок!

А поки-що пачкаються американські капіталістичні ґазети з любостію в сім чужоложнім болоті одної з численних великобуржуазних родин!

При сій нагоді позволимо собі пару уваг на адресу нашої, *української преси* в Америці.

Свої хиби і добрі сторони знає вона мабуть сама найлучше. Нам здалека видається однак, що вона за мало посвячує уваги справам внутренно-американським і тим питанням, що займають в даній хвилі самих родимих Американців. Се не добре, що Українці живуть лише мов ті Жиди в середновічнім „Ґето" чи в кагалі і *лише* себе самих знають, свої партійні сварки, свої спеціяльні народні болі. Певно — се дуже, дуже важне — не стратити звязи з рідним краєм, але допомогти йому до визволення! Та коби то справді так багато уваги посвячувано сій справі! Коли би лише 100.000 з Українців живучих в Сполучених Державах дало річно на сю ціль по 5 долярів, то се на теперішній курс дало-би річно около 500 міліонів австр. корон, а до *півтора міліярда* польських марок!

За сі гроші можна-б вже май май повести акцію і в краю і пропаґанду в западних державах! Навіть коли-б лише 10.000 людей дало по 5 долярів річно — то наша акція визвольна стацула-б дуже високо!

Але з уваги на самих іміґрантів є не менше важною справою, щоби вони не були чужі для суспільности, серед котрої живуть: вони не повинні бути кагалом, не багато може вище трактованим від ніґрів, — особливо коли возьмеся на увагу (виносячи з нашої преси), що многим нашим людям брак знання відповідних форм товариських, відповідного заховання в публичних місцях (як нпр. в театрах) і т. ин.

Треба старатися, щоби наші іміґранти вертали по часі з капіталом — чи без нього до Вітчини*), а тут щоби стали ширителями просвіти та культури. А сего можуть научитися передовсім від чужих, вище від них стоячих народів, коли очивидно від них лише се будуть переймати, що гарне, людине, шляхотне! Наші люди по кількох роках добре анґлійську мову розуміють, то таки не зашкодить бодай раз в місяць піти до анґлійського театру.

Певна річ — треба заходити і на „Наталку Полтавку" і на „Украдене щастє" чи „Брехню", але сидіти три-чотири роки в Америці у великім городі, навчитись добре по анґлійськи а потім вертати домів не бачивши (не в кіні а на сцені!) ані разу ні „Гамлєта" чи „Отелля" Шекспіра ані якої комедії Шоуа („Schaw"-а), се будь що будь таки культурний скандал!

*) То є, що треба — по можности — щоби наші люди були не *іміґрантами*, а ле *еміґрантами*.

Се саме відноситься і до робітничих американських товариств. Добрі ріжні наші „Союзи“ чи „Федерації“ та „Орґанізації“ — і велику ролю вони вже відограли і ще відограють. Але наш робітник не сміє стояти осторонь *американської* робітничої армії, а вже не дай Господи — щоби дав себе ужити за *страйколома,* до чого менше клясово усьвідомлені люде все мають трохи нахил!

В американських робітничих орґанізаціях пересвідчиться наш брат наглядно, що не так ще близенько до соціяльної революції, що перевага американських трестів та міліярдерів ще надто велика, що треба ще цілого ряду літ пильної орґанізаційної та освідомлюючої праці!

Тамки побачить він, що хоч би всі кагали іміґраційні — український, жидівський, польський, російський і ще який злучилися разом, то революції соціяльної самі без американського робітника не викличуть і не переведуть.

Вони пересвідчаться, що само „ферфлюхтування“ на „буржуазну сволоч“ ні на волос не наближить будучого, гарнійшого суспільного ладу — а се доведе їх до того, що будуть більшу вагу клали на власну орґанізацію, на власне образованнє загальне і спеціяльне.

Бо як сказав — дуже розумний суспільний реформатор (цілком не „сволоч“!) президент Масарик: „до соціялізації треба не так міцних рук, як передовсім міцних мозґів!“.

Нехай же наш брат не спускається на фрази лише своїх власних, кагальних пророків, але послухає дещо і чужих, розумних людей. Що вони в Америці є — се річ певна. І власне наша, українська преса в Америці повинна зазнакомлювати наших іміґрантів зо всіма важнійшими стремліннями, які панують в американській суспільности, зі всіми питаннями, які стоять на порядку дневнім американського політичного і культурного життя.

Так, як тепер справа стоїть, то наш іміґрант, що інтересувся внутрішньо-американськими ділами, мусить безумовно читати попри свій український орґан ще одну чи більше ґазет американських. Виходить така ситуація, яка була давнійше у Східній Галичині, коли ще не було українських дневників. Тоді чоловік, що мав претенсію до інтеліґенції, прямо змушений був годувати себе шовіністичними польськими ґазетами.

Певна річ, навіть коли американсько-українські часописи будуть більше присвячувати уваги чисто американським ділам, наш іміґрант не може і не повинен обходитися цілком без

З перживань укр. армії. Бльок В. касарень інтернованих в Ланцуті.
Перед ними — з ліва на право: сотник Химочка, полк. Ліпницький, сотник Синюк, славний начальник кінного партизантського відділу. (Знимка В. Кедровського.)

преси в анґлійській мові. Але українська преса повинна йому служити в тім посередником та порадником, щоби він знав, де шукати правдивої і здорової духовної поживи, а не тратив часу і грошей на такі пусті сензації, як ось ті справи розводові і чужоложства, про які є згадка на вступі отсеї статті.

Коли наші люди будуть цілими роками цікавитися виключно інтересами своїх кагалів і стратять з очей так загально українську справу, як і ті важні питання, котрими волнується американська суспільність, серед котрої вони живуть, то повертаючи до рідного краю, не принесуть йому крім партійного остервеніння та озлоблення на всіх і на вся абсолютно нічого нового, здорового та будуючого. Тоді місто стати для рідного краю і народа новою живнедатною силою, зміцняючою родимі місцеві елєменти і кидаючою нове здорове зерно у рідну рілю, стануть вони прямо елєментом розкладовим, шкідливим та розбиваючим. А тоді краще і не вертати до Вітчини, а липатися в Америці, та з'їдати себе взаїмно у партійному розбехтанню, щоби сталося з ними так, як з тими воюючими зі собою щурами, з котрих по битві лишє самі хвостики

З переживань укр. армії. Цвинтар в Ланцуті, де є поховані померші тамки інтерновані Наддніпрянці та Наддністрянці. Перед памятником: полк. Ліпницький та помічник військ. прокурора Ружицький. Памятник поставили інтерновані страшини. (Знимка В. Кедровського.)

полишалися. На щастя — що до консолідації українських сил в Сполучених Державах з головною метою допомоги Рідному Краєви, робляться послідніми часами дуже важні і корисні кроки і належало-б лише побажати, щоби чимскорше така концентрація всіх українських сил в Сполучених Державах наступила. Визволення Рідного Краю лежить прецінь в інтересі всіх партій і всіх напрямів: се і сліпий бачити і зрозуміти мусить.

Але навіть і *любов до далекої Вітчини, котрої свобода і щасливий розвій мусять бути одинокою цілию життя кождого з нас,* не може відвернути цілком нашої уваги від тих вище розвинених суспільностей, межи котрими ми на імігрції живемо. Вишукуймо, що між ними є найкращого і для нашого народа найкориснійшого, учімся сего, а при найблизшій нагоді переносім се на рідний ґрунт.

Так при помочі американської іміґрації повстали держави Чеcько-Словацька та Литовська. І Ірляндія в своїй кількасотлітній боротьбі о самостійність черпала головні сили свого геройського відпору, головно з американської іміґрації.

А як би та іміґрація складалася лишень зі самих запитих і до ножівництва готових „Айрішів“, то певно ірляндське питання не стояло-б так близько розвязання як тепер.

Ще одна дуже важна увага: одним з найбільше закагальнених каталів українських в Америці, се наші *Руснаки з Підкарпатської а бувшої Угорської України.* Їх є в Сполучених Державах до 150.000. Вони чудово зорґанізовані і зконсолідовані. І лише в наслідок сего їм вдалося визволити свій край зпід Мадярів, а прилучити до Чесько-Словацької Республіки.

Одначе на диво, якраз та ціпка, здісціплінована орґанізація є рівночасно причиною їх великої слабости і безрадности. Вони собі думали, що можуть зі свого пів міліона людий утворити самостійну націю, ба може і самостійну державу. Се мала бути якась „четвертая русская народность“, хоч вже на самім Прикарпатті є три головні діялєкти, відповідаючі трйом діялектам по галицькім боці: гуцульському, бойківському і лемківському. Вся майже їх інтеліґенція в краю помадярщена, а ті їх попи в Америці се або Мадяроні, або Мадяро-Англічани: вони не вміють навіть рідної мови. Їх екс'ґубернатор Жатковіч, се прямо вицьвіт сеї тупої руснацької ідеольоґії. Він в політиці на місци показався прямо безпомічною дитиною, котра очевидно ні в десятій части не могла дорости виробленим і хитрим чеським політикам. Се вже можна тепер з цілим спокоєм і безсторонно ствердити. Про се більше поговорим иншим разом і на иншім місци. Однак вже тут мусимо звернути увагу наших свідомих Українців в Америці, що вони повинні негайно долożити всіх сил, щоби тому відокремленю наївних Прикарпатських Руснаків вже раз зробити кінець. В послідних двох роках і вони перебули добру школу: ті, на котрих вони поклали всі свої надії, перші зробили замах на їх автономію. Та вони самі ще так скоро не опамятаються. Западто вже їх присіли самолюбні та заскорузлі „превелебії“. Але треба їм вітворити очі і переконати, що вони не якийсь півміліоновий народець, але 80-та частина великого, українського народа з величезними засобами та можностями будучого розвою!

Вп. Читачам поручаємо горячо тижневик *„Покуття“*, що виходить під редакцією Ом. Карашкевича в Коломиї, ул. Красінського, ч. 19 і стоїть річно 1 долляр. — Се часопись дуже добре редатована і інтересна не лише для Українців живучих в краю, але і в чужині. Такі корисні видання треба докончe підпомагати і ширити.

Др. М. Л.

Михайло Драгоманів.

20. червня 1920 р. минуло 25 літ від смерти Михайла Драгоманова. На сумний час для України припали сі роковини. Як на українських землях так і на еміґрації обходило їх українське громадянство, прибите нашим теперішнім лихоліттям, тільки нечисленними обходами.

Не так були б випали обходи сих роковин, як би Україна була тепер вольною народньою державою, державою українських народніх мас. Бо для відродження українського народу, для його змагань до визволення з національного і соціяльного поневолення, до збудування української держави як орґанізації українських народніх мас для вольного життя між иншими вольними народами — Михайло Драгоманів мав велике значіння.

Він показував українському народови шлях до визволення, ставив перед очи ідеал нового, вольного життя, якій присвічував визвольним змаганням усіх культурних народів. на його творах і під його особистим впливом виховався цілий ряд українських діячів, які далі проповідували його думки і продовжали його діло.

І коли поневолені українські землі виступили отсе до боротьби за визволення і з'єднінення в вольну українську державу, то се в великій мірі почало було дозрівати те зерно. яке засіяв в душу українського народу Драгоманів.

Хоч наші змагання до збудування української держави постигло велике лихоліття, одначе той засів таки дозріє: *Україна буде вольна* і тоді в ряді найкращих її синів пишатиметься безсмертне їмя Михайла Драгоманова.

* * *

Михайло Драгоманів уродився 1841 р. в місті Гадячі на Полтавщині в сімї середнього поміщика з народо-любними традиціями. Се улекшило розвиток Драгоманова до демократизму, соціялізму і української свідомости. Скінчивши київський університет, Драгоманів входить у життя як свідомий Українець, демократ і соціяліст. Сі основні ідеї його духового обличчя очевидно розвиваються, та переходять відповідні переміни, чого образом являються його твори.

На Україні Драгоманів ще як студент київського університету працював у недільних школах, в яких вчили неграмотних і взагалі ширили освіту між мійським населенням. Потім був учителем ґімназії, а далі доцентом київського уні-

верситету. Виїздив також для наукових студій за границю. В громадянськім житті належав до т. зв. київської „Громади", яка займалася українськими справами політичними, літературними та науковими. Він був одним з найвизначніших робітників над збиранням і пояснюванням українських народніх пісень, при чім його цікавили особливо пісні історичного і політичного змісту. Сею справою займався й опісля на чужині аж до самої смерти.

В 1876 р., коли царське правительство в переслідуваннях українського руху дійшло аж до заборони української літератури, Драгоманів, якого тоді усунено з київського університету, виїхав за границю і осів у Женеві в Швайцарії. Зробив він се в порозумінню з київською „Громадою", яка поручила йому видавати за границею український журнал „Громада". Так вийшов ряд публікацій женевської „Громади", яка виходила як окремі збірки, а також короткий час як часопис. Крім того видавав він в Женеві инші публікації в українській, російській і західно-европейських мовах.

Програма „Громади" була соціялістично-анархічного напрямку. Сей напрямок пропаґував орґанізацію на основі добровільного єднання з низу в верх: громади єднаються в спілки, сі спілки в вищі одиниці і т. д. в верх аж до загально-европейської і далі всесвітньої спілки вольних народів. *Домагання незалежности і самостійности України* було висловлене в сій програмі, як *домагання самостійности спілки вільних громад всеї України.*

В 1882 р. київська „Громада" перестала підпирати Драгоманова. Се був найприкрійший час в його житті. В Женеві остав він ще до 1889 р., а тоді перенісся до Софії в Болгарії, куди його покликано на професора історії в університеті. Там він помер 20. червня 1895 р. і там похоронений.

Ще з першої подорожі за границю Драгоманів навязав і удержував живі звязки з галицькими Українцями. Під його впливом витворилася між українською молодіжю в Галичині ґрупа українських соціялістів під проводом Івана Франка, Михайла Павлика й Остапа Терлецького. Наслідком праці сеї ґрупи повстала в 1890 р. українська радикальна партія. В дальшім розвитку в усіх поступових українських партіях і взагалі в усім політичнім і культурнім житті Галичини відбився вплив Драгоманова і його однодумців.

В останніх роках свого життя, з Софії, Драгоманів дуже пильно підпирав своїми творами радикальний рух.

* * *

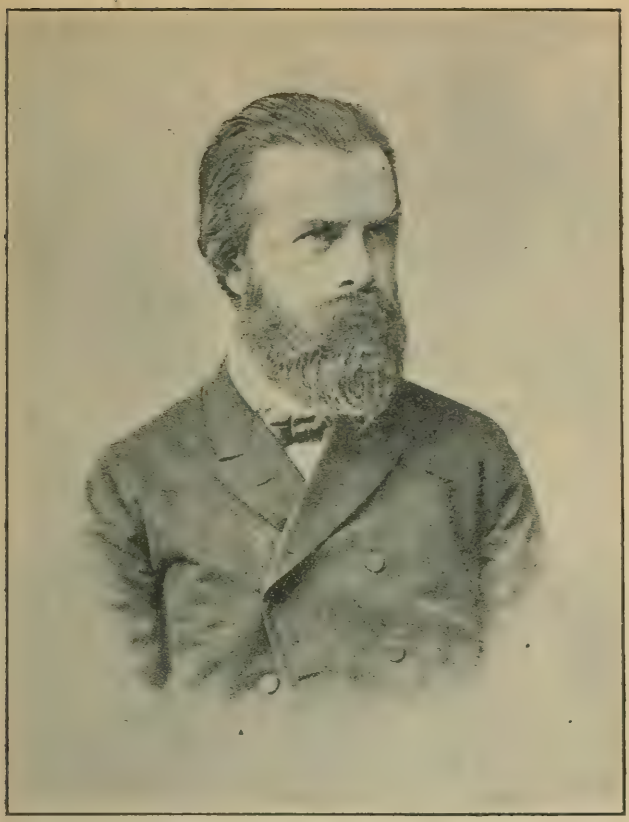

Михайло Драгоманів.
(* 1841—† 1895.)

Як вже сказано, Драгоманів був соціялістом анархічного напрямку. В новім соціялістичнім устрою він хотів бачити Україну вільною і незалежною спілкою вільних громад, отже, говорячи теперішніми поняттями, був за незалежність України.

Заки се здійсниться, він пропонував плян перебудови Росії, як вільної спілки країв (областий) і навіть назвав ту свою програму „Вольный Союзъ — Вільна Спілка". Одначе його надії, що така перебудова Росії лекше діло, ніж осягнення повної самостійности народів, поневолених царською Росією, не здійснилися.

* * *

В творах Драгоманова є багато вічних цінностей з области соціяльного, політичного і культурного життя.

З области соціяльного життя: що господарське життя йде до перебудови на основі соціялізму.

З области політичного життя: що основою політичної орґанізації повинна бути воля особи в громаді, воля громади в спілці громад, воля спілки громад, обіймаючої всю націю, в спілці вольних і рівних народів культурного світа.

В области культурного життя: свобода духа, участь усіх народів у вселюдській культурі, духове братерство всіх народів.

Сі цінности мають вічну вартість. Теперішна кріза, яку переживає цілий світ, є початком боротьби за здійснення сих цінностий в життю культурних народів світа.

* * *

Доповнення: По смерти Драгоманова не стало того авторітету, що тримав поступову українську інтеліґенцію в карбах партійної радикальної дісципліни: безхарактерність буржуазійних поступовців вплізла зараз на верх; жадоба політичної наживи — пхнула декотрих з них між „народовців". Для молодших знову радикалізм був за мало радикальний: цілий їх ряд пішов в соціялдемократи, а звідтам вже легко перескочив у... „народовці"! Навіть галицький теоретик рад. партії С. Данилович пішов також 1900 р. в народовецький табор, де виспідів щось 5 років! Нарешті 18. серпня 1918 р. з'їхалися в Станиславові С. Данилович, Левко Бачинський, Макух та бл. п. Лагодинський та ухвалили радикальну партію *розвязати!* На вічу 1. січня 1919 р. в Станиславові а на другий день в Національній Раді заявився знову Левко Бачинський проти злуки Східної Галичини з Великою Україною, бо се би було небезпечним для *святої унії і інтересів уніяцького духовенства!* Той самий добродій на весну 1920 р. повитав на чолі депутації Шептицького, коли сей приїхав до Станиславова, щоби віддати *латинським* церквам греко-католицьку парохію Книгинин-Ґірка! Др. С. Данилович їздив — рівно-ж в 1920 р. — до Варшави на переговори „угодові" з Вшехполяками! Макух знову через цілий час „західно-української" республики 1918—19 р. вів під впливом Левка Бачинського виразно польонофільську політику, що мало прямо катастрофальні наслідки. Инший знову добродій з тої кліки преклонявся до недавна перед „чекою", а тепер веде вже лінію... монархістичну!

Очивидна річ, що ціла та шайка з Драгоманівством і первісним радикалізмом нічого спільного не має. — Цілий радикальний рух в дусі Драгоманова перейшов тепер разом з давною радикальною програмою (з опущенем уступів по розвалі Австрії безпредметових) до *селянсько-радикальної партії.* У ній ґуртується тепер радикальне селянство та нове інтеліґентне, радикальне покоління, котре підносить наново прапор Драгоманова вгору!

Іван С.

Робітнича „Олімпіяда" в Празі.

В Празі, головнім городі чесько-словацької республики відбулося в днях 25. до 29. червня 1921 р. велике свято робітниче: *„Олімпіяда"* робітничих руханкових товариств, так званих „Dělnickych Tělocvičnych Jednot" (DTJ). Було се щось подібного, як наші краєві Січові Свята, лише що у чеських робітників ся справа далеко вище стоїть як у нас. По перше — у сих товариствах з'орґанізовані переважно робітники фабричні, що з просьвітного боку зглядно високо стоять і є більше здісціпліновані як наші селяне-„Січовики", а по друге: в Чехах і перед всесьвітною війною ніколи не було такого утиску, як у нас у Східній Галичині. Очевидна річ, що від вибуху всесьвітної війни вся діяльність „Січей" приостала, а під польським утиском нема і мови, щоби можна січову роботу наново пустити в рух. Наші старі „Січовики" живуть докищо лише споминами давного, славного руху, що так сьвітлий еґзамен здав на славнім Шевченківськім здвизі 1914 року, і ждуть-вижидають на блаженну хвилю, коли знову сонце свободи засвітить над нашим нещасним краєм, в котрого ясних промінних наново заяснять в повній красі наші — докищо поховані — січові прапори!

Тим більшої ваги було, щоби в чеській робітничій „Олімпіяді", на котрій — мали явитись представники ріжних чужих народів — не забракло і Українців.

Початок чеських робітничих ґімнастичних „Єднот" сягає ще до 1897 р. З початку належали і робітники до чеського „Сокола", котрого основники Тірш і Фіґнер стояли на становищи Великої Французької Революції: „рівність, свобода, братерство". Та коли 1897 р. робітники вибороли собі пяту курію і при виборах до ради державної сильно стерлися з „молодочехами", що тоді (тай ще тепер) ґаздували в „Соколі", то шановна буржуазія зачала робітників з „Сокола" усувати. Коли-ж до того деякі „Соколи" — хотя його основник Тірш був ворогом Риму — почали брати участь у ріжних попівських парадах, то се ще більше переконало робітників, що їм треба своєї осібної, робітничої ґімнастичної орґанізації. Так повстали „Єдноти", котрим приходило очевидно боротись з великими трудностями. Се-ж були і є — робітники, люди, що живуть з того, що гірко і тяжко запрацюють своїми власними руками! А все-ж вже при кінци 1912 р. було в Чехах, на Моравї, Шлезку і в Низшій Австрії разом 425 товариств і около 28.000 членів, вже з доростом (2414), школярами (4817) та школярками (2261).

З „Олімпіяди“ в Празі 1921 р. Чоло походу. Однострій такий: штани і куртка сірі; червона сорочка з білим виложеним ковніриком і чорною завязкою, низка чорна шапка з червоним дном і червоною кистею на переді, припнята металевим треугольником з буквами: DTJ. Хто не міг инакше — ішов в звичайнім убраню, однак в приписових: сорочці і шапці. Прапори всі червоні.

В 1921 р. обіймає їх „Svaz“ (Союз) над *1200* сих товариств, що числять над *чверть міліона членів!* Є се справдішна *робітнича, свідома армія,* перед котрою мусять дрожати всі назадники та чорноризці. Є се справдішна опора демократії і поступу в чеськословацькій республиці, се сила, на котру може все числити президент Масарик, що сам стоїть понад партіями, але як звісно, все був ворогом реакції а приятелем поступу та суспільних реформ.

Вже 25. червня 1921 пополудни розпочалися на ґімнастичнім майдані на „Летній“ ріжні спортові змагання, а між ними деякі відділи „єднот“ з провінції виводили свої спеціяльні вправи, як нпр. „єднотарі“ з Пільзна — чудовівправи луками.

О год. 6 вечер відбулося торжественне засідання чужоземних делеґатів, котрих привитав голова „Svaz“-а Гуммельганс та голова орґанізації соціялдемократичної посол Нємец. Зараз потім в пишній сали Сметани в громадськім домі відбувся гарний концерт в честь чужих гостей.

Головні продукції розпочались в неділю 26. червня пополудни і потім відбувались кождого пополудня — в поне-

З „Олімпіяди" в Празі 1921 р. Вільні вправи „Однотарів".

ділок, второк і в середу. Звичайно кождого дня були деякі вправи цілком нові, деякі знову — як масові вільні мущин і женщин — повторювано. Годі тут всьо описувати коли, що і в якім порядку було. Тому обмежимося лише на головні черти.

Найважнійші були — вільні вправи мущин (8000 осіб) та женщин (4500). Мущини вправляли в трикотових, чорних, пристаючих штанцях та в білих трикотових сорочечках без рукавів. На голові „однотарська" чорна шапочка з червоним дном та червоним шерстяним султаном (кистею) на переді. Женщини в темносинних шараварах, чорних панчохах, і в темносинних блюзках з короткими рукавами та білими широкими ковнірами. На голові червона хустина. „Доріст" хлопячий і дівочий мав також дуже практичне, дешеве і одностайне убрання. Чудовий був се вид, коли мов дві могучі ріки почали вливатися з двох протилежних брам стрійні кольони однотарів чи однотарок. Наближалися до себе, ділили на менші річки, утворювали з сеї людської маси гарні зорі та другі фігури. Нарешті бачимо кілька немов великих полків. Один знак хоругвою — і вся та маса розскакується на боки, а кождий держить руки поземо. Ще один знак — і чути один грімкий плеск. Се руки обнали вздовж і ударилися об стегна. Кождий стоїть готовий до вправ.

Захоплювало просто за очи — коли ті всі тисячі під звук музики почали виконувати вправи, і як один муж взносити руки, пригинатись, лягати на землю, щоби за хвилю знову піднестись.

Особливо мальовничо виглядали вправи жіноцтва. Темносине поле — засіяне червоними цьвітами — головками. Але ось новий рух: никнуть червоні цьвіти, похилені на другий бік, ще рух — і нема і білих лент — ковнірців. Цілий майдан засинів на хвилю. Та новий такт — білі ленти знову заясніли. — ще один — і майдан зацвів червоними маками.

Прямо чародійне вражіння робили жіночі *вправи білими кулями* на дротяних ручках. При вправах тих дротів не було видно і лиш тисячі сих куль немов могучі рої білих метеликів літали до такту над головами жвавих „Єднотарок".

Але треба знати, що комітет „Олімпіяди" був приготований і на се, що можуть лучитися також якісь нещасні припадки і в тій цілі з'орґанізував сильну санітарну службу. І слушно: підчас одних жіночих вправ — *32* „єднотарок" зімліло. Одна за другою падали як мухи. В тій хвили надбігав санітар, брав зімлілу на руки, та виносив поза вправляючі далі ряди, де вже її клали на ноші і несли до ратункової комнати. Змучення подорожею, спека та зденервування спричинене чуттям — що: „Ось десятки тисяч людей глядить на мене" — були певно причиною сих хвилевих занедужань. А зважмо — що се всьо робітниці, перепрацьовані і слабше віджившлені!

Найефектнійшою вправою без сумніву була так звана *„Масарикова кузня"*. Як звісно — Масарик в молодечих роках був ковальським челядником. В його то честь „Єднотарі" з Пильзна з'орґанізували сю „кузню". Було се 1800 дужих робітників зі славної колишньої фабрики гармат Скоди. Босі, лише в коротких штанцях, без сорочок. В мускулярних руках великі чорні молоти деревяні, на грубшім кінци оковані ясною бляхою.

Ух! З яким завзяттям вимахували ті масарикові ковалі сими молотами, як могучо гримали ними об землю.

Так! Коваль їм викував їх республику. В його честь вони і ту кузню вивели на своїм робітничім святі.

Величаве вражіння робила також так звана *„Святочна сцена"*, котру виведено кілька разів вже під вечер, на закінчення. Брало у ній участь около 3500 люда, між ними одна никадрона чесько-словацького війська. Як бачимо, пражське міністерство не напудилося так „соціялістів", як наша „га-

лицько-віденська" влада, котра заказала зі *„зглядів військових"* (?!!) членам укр. бриґади в Чехах брати участь у сім святі. Сталося се на донос Дра Стоцького, котрий в сей спосіб хотів правдоподібно закріпити „чеcько-українське збратання"!

В сій „сцені" бачимо найперше, як робітний нарід тяжко працює: тягне тяжкі вози, зносить каміння і кльоци.

Наставники тирана підганяють робітників бичами. Народ знеможеній помагає собі піснею на ноту пісні московських бурлаків, що перед революцією тягнули „лямку" на Волзі, то є при помочи линви кораблі проти води.

Є се звісна пісня „Ей ухнем"! — повна розпуки і безнадійности.

Народ будує підмурування для божка капіталістичного устрою: *„золотого тельця"*. Ось і отвирається брама: входить двір тирана з надворними урядовцями, любасками, невільниками, попами та ґвардією. Везуть і „золотого тельця". — несуть у лектиці і тирана, що розкидує між „голоту" гроші. Наресті всаджено тельця на підвисшення, а народ, гнаний бичами, мусить йому покланятися. Тут музика приграває колишній австрійський гимн, перелицьований зручно на „моль" (на сумну мельодію).

Між народом появляються *червоні постаті*, і з піснею давних Гуситів на устах: „Kdež jste boží bojovnící" зовуть народ до бунту. Однак наллітають на конях чорні рицарі в службі тирана, вяжуть бунтарів та підводять їх під шибеницю.

Та *за границею* (нагадка на чеські леґіони) слідувало переродження народної душі. Ось отвирається східня брама і *під звуки марсельези* валить велика сила народу на тиранську голоту: в розтіч іде ґвардія, двір, любаски, попи, а на возі, тягненім трема парами білих коней, везуть величезне *погруддя Масарика*, творця держави, *борця за свобідну думку*, за визволення робітного народа.

Золотого тельця — розбивають в пух, а на його місце виносять на підвисшення погруддя першого свого президента! Народ стає до побідоносного походу, ґремять народні гимни, коло погруддя мають революційні та гуситські прапори.

Народ горою!

Десятки тисячів видців на трибунах прямо ревуть з одушевлення, а в зболілій душі Українця будиться думка: коли-ж, ах коли-ж і ми будемо обходити свято нашого воскресення у нашім Київі, у нашім Львові!

З виведених вправ треба нагадати ще вправи Бельґійців (21) та німецьких робітниць (12) з Ляйпціґу. Крім того

З „Олімпіяди" в Празі 1921 р. Дзвінниці (піраміди) „Сьотарів".

5 Німців вправляло прекрасно на приладах. Не дивились на се, що їх *мало* — але заступали *цілий народ!* Який-же завстидаючий примір для гнилого рутенства, готового все на викрути, без почуття народної чести та народного обовязку!

Дуже гарно випали вправи сотні чеського війська: лише в черевиках, військових штанах, розхрістаних сорочках, без шапок!

Се був прямо удар в лице для тих добродіїв (Українців!), що не допустили в 1920 р. на злеті „Соколів" в Празі до участи тих 150 стрільців з укр. бриґади, що чудово вже були вичучилися вправ. Заступник „галицького" уряду п. Стоцький не боявся тоді очевидно „соціялізму", але забаглося йому тоді „сокільських мундурів"! Але на се треба було з міліон австр. корон. Не було міліона — так не пустив і тої півтора сотні до вправ!

І з нагоди „Олімпіяди" грозила небезпека, що 40.000.000 Українців лишиться без заступства. Обовязані були передовсім вислати деляґацію Підкарпатські Українці, зорґанізовані в соц. дем. партію. Один з її провідників Ст. Клочурак є навіть тимчасовим коновим „Січи" в Ужгороді. Але статути сего товариства вже далі $1^1/_2$ року як затверджені, а пан Клочурак досі не скликав ще загальних зборів! При ріжних нагодах

З „Олімпіяди" в Празі 1921 р. Послідний образ „святочної сцени": Народ розваливши „золотого тельця" — воздвигнув на його місце величезне погруддя президента Масарика. Коло нього червоні прапори і один гуситський: білий з червоною чашою

їздив, він з підкарпатськими Гуцулами до Праги — та тепер якось не стало енергії! Навіть ужгородський „Вперед" взивав до закладання „Січей", але пан Клочурак не слухає навіть свого власного партійного орґану.

На щасте на весну сего року повелось голові „Укр. Січового Союза" Др. Трильовському заложити робітничо-ґімнастичну „Січ" у Відни, а старшина сего товариства постановила вислати на пражську „Олімпіяду" свою делеґацію. До сего чулась Січова орґанізація тим більше зобовязаною, що чеські „еднотарі" (D. T. J.) еще в р. 1912 вислали були свого делеґата посла Стейскаля на краєве січове свято до Снятина. Виїхало отже під проводом Др. Трильовського і учителя „Січи" т. А. Неговича*) 13 делеґатів, між ними 5 жінок, і треба признати, що комітет сего свята дуже щиро ними займився: дав їм даром помешкання, осібну льожу на майдані, та льожі до театрів і на концерти. На 28. червня год. 5. по полудни запросив міністер справ заграничних Др. Бенеш 5 укр. делеґатів на чай, на котрім були також делеґати і инших народів. Тут розмавляв обширно з нашими делеґатами (з тов. Черкасенковою, Др. Трильовським і др.) також про українські справи. На

*) Він пізнійше став осавулою „Січи".

другий день, по поході публичнім через Прагу відбувся обід злаженний соц. дем. чеським парл. клюбом і на сей обід зістала запрошена ціла січова делеґація.

Сам торжественний похід Прагою відбувся 29. червня, а розпочався о год. 9 рано. Взяло у нім участь около 22.000 мужчин та женщин. Поодинокі товариства і орґанізації несли крім прапорів також таблиці з написами. Таку таблицю несли також *„Українські Січи“*. Публика, що тисячами злягла була на вулиці, витала проходячих грімкими окликами. Витано також і „Січи“: „Na zdar Sičí! Na zdar Ukrajincí! Slava!“

Всі ті тисячі злягли на староміїський ринок — і з місця, де рівно 300 літ перед тим (21. червня 1621) Австріяки під вилівом Ґзуїтів стяли голови 27 чеським патріотам, понеслися гарячі промови голови „Ґднотарів“ Гуммельганса та посла Нємеца. Музики загреміли: Пісню праці, народні гимни та Марсельєзу і тисячі карно і мирно опустили площу.

А тепер пару слів про *значіння* отсего першого міжнародного *робітничого* ґімнастичного свята.

Були на нім заступники Анґлійців, Французів, Бельґійців, Німців, Фінляндців, Швайцарців, Словаків, Югославян і Українців. Найбільше впадала в очи власне участь Німців, з котрими Чехи віддавна стоять на воєннім стопі. Та тут власне *робітничі* ряди зазначали спільність інтересів і братерство. Відділ Німців і в дорозі з двірця і в поході — виступав дуже сьвідомо і маркантно. Що кілька хвиль було чути їх грімке *„гайль“!* Що перед роком таке на вулицях Праги було би прямо не можливим. Але тепер за сею громадкою німецьких турнерів стояли тисячі братів-робітників Чехів — і шовіністи чеські мусіли мовчки закусувати губи! Се по світовій війні було перше збратання ворожих таборів, бо-ж і Французи та Бельґійці, як сказано, брали участь в сім святі.

Чеське міщанство (буржуазія) холодно і з недовірям відносилось до сего свята. Підчас злету „Соколів“ всі майже домы були прибрані в прапори. Підчас сего свята — крім великого дому робітничого і дому громадського — впрочім ні один! В перших двох днях (25. і 26. червня) дорожші місця на трибунах були майже порожні. Доперва потім зацікавлення перемогло, і також богатші ходили дивитись на вправи. Бо впрочім було і по 40.000 видців!

Орґанізація „Ґднотарів“ (D. T. J.) показалася могучою опорою соціялізму, *армією* в дословнім того слова значінню, видимою силою, о котру мусіли б розбитись які небудь назадницькі проби та замахи.

Сам чеський робітник та робітниця показалися високо *культурними і здісціплінованими.* І великий порядок, спокій та достойне поведення і чудово-одностайне виконання вправ були сего доказом! Се-ж треба було місяцями вчитись, повтаряти, пробувати, поправляти! А всьо то нарід зпрацьований, виснажений. Ті громадні, одностайні вправи є найліпшою наукою солідарности: участники їх відчувають цілою душею, що вони є частиною *одної* великої армії, *одної* могучої сили, в котрій однак *одна душа і одно серце.* Се знаменита школа для народа такого як Українці, у котрого оден до ліса, другий до біса, у котрих — зособна у Наддніпрянців — люди навіть того самого світогляду суспільного — поділені на секти і кліки партійні — не бачать загального добра, лиш інтерес, а радше амбіцію своєї кліки, свого партійного кагалу!

І мабуть не що иншого — як власне науку тої солідарности — попри розбудженя історичних традицій і почутя личної і національної гідности — мав на меті ініціятор і орґанізатор січового руху в Галичині.

Ріжниця є лише в самім клясово-людськім матеріялі обох орґанізацій. І селянин, не лиш наймит та халупник, але і самостійний господар — є чорноробом. Але він працює поодинокo (з виїмком на ланах) або у малих ґрупах, орґанізація його труднійша, інстинкти індівідуалістичні більші.

Не легко у сільських „Січах" переводити проби, а вже *ґенеральну пробу,* рано, перед пополудневим виступом в місци здвигу — майже неможливо. Що більше: наш „Січовик"-селянин хоч і вміє вправи — часто уважає, що вже досить зробив, коли приманерував на „Січове Свято", а потім хоче — *„і сам дивитись",* а у вправах участи не бере. Таким гарним маршем а великою абсенцією при вправах відзначилась — в сумній спосіб — Бережаницина на історичнім Шевченківськім Святі у Львові 1914 р. А власне ранішна ґенеральна проба, з наукою і пробою входу, уставлення і розступу — се при масових, ґімнастичних святах найважнійше.

Січова делеґація, беручи бодай пасивну участь в „Олімпіяді" — не лише заманіфестувала — що і Україна є на світі, але і самі її учасники скористали не мало та придивилися, як другі роблять таке гарне діло. І справді — робота у віденській робітничій Січи пішла по повороті з Праги дуже скорим кроком наперед. Хай лише віденські „Січовики" не забувають, що „Олімпіяда" була *робітничим* святом, що і віденська „Січ" є *робітнича,* і що знаком, гербом *робітничим* є дві руки, держачі *молот!* Повинні одже вже раз

кінець покласти несмачним аґітаціям проти молота (!) на січовій печатці.

Найсумніше вражіння, яке віднесла січова делеґація з Праві — се було захована укр. академічної молодіжи зглядом „Олімпіяди“. Тут не поможе ніяке покликування на нефортунний „заказ“ і „інтриґи Стоцького“. Було-як много і таких, що до війська не належать: викрути як — „я не Єдногар“, „я не Січовик“ і таке инше, — молодим людям, будучим провідникам народу — не лицюють. А чим виправдають ті дуже крайні і ліві (на словах!) паничі се, що в вересни 1920 р. так само забавились в абстиненцію підчас світового конґресу вільнодумців (вольної мишлєнки)?!

Рутенська інерція, брак почуття відповідальности, звісна рутенська засада: „Моя хата з краю“ — були причиною і сеї абстиненції більше як пів тисячки молодого люда.

Та і між ними найдуться чейже одиниці, котрі наочно пересвідчились на „Олімпіяді“, що значить руханкова орґанізація робітного народа, і котрі й самі забажають послужити такому ділу між рідним народом!

Ту саму надію висказуємо і на адресу укр. ак. молодіжи у Відни. Хто любується в грімких, кровожадних фразах, перенесених живцем від півазіятських анальфабетів-садистів — хай йому!

Але хто хоче реально приложити рук до обнови рідного народа і його орґанізації на европейський лад — сей має робітничу „Січ“ під боком! Най не дається багато просити, а най скидає катанку і стає до вправ! Сим побідиш!

* * *

Рівночасно з „Олімпіядою“ відбувалася виставa чеських робітничих кооператив. Був тамки і відділ для „д. т. єднот“. У тім відділі виставлено рівнож ряд фотоґрафічних знимок, що відносяться до Січового руху в Сх. Галичині.

Іван С.

Відень, в липни 1921.

„Олімпіядою“ означали старинні Греки чотиролітний уплив часу від одних ігрищ олімпійських (в Олімпії в Греції) до других. Ігрища сі тревали звичайно до 5 день а обіймали ріжні змагання, як біги до мети, бійку на кулаки, киданє діском (спіжевим кружком), перегони кінні і на возах. Були се свого рода ґімнастичні (руканкові), а радше спортові здвиги, на котрих переможцям віддавано великі почести. Сі ігрища сягають від 8 віку перед Христом до 394 р. по Христі. В теперішній Греції відновлено ігрища олімпійські в роках 1896 і 1906. Пізнійше відбулися такі Олімпіяди і в других краях, звичайно під протекторатом дотичного короля. В Празі 1921 р. відбулася перша, чисто робітнича „Олімпіяда“. Цікаво, що справоздавець англійський з сего свята стверджує в одній льондонській газеті, що англійські робітники не є ще в силі свята сего рода і в таких розмірах устроїти.

З друкарні Христофа Райсера Синів.

„ЧОРНОГОРА“

неперіодичне ілюстроване письмо для робітного народа виходить у Відни (IX. Garnisongasse 20), а передплата за 10 чисел, з котрих кожде становить осібну цілість — виносить 1 доляр. (З уваги на високий курс доляра знижено її з 2 долярів на 1 доляра.)

Крім того в додатку 2 гарні книжки даром.

Передплату висилати на адресу:

Dr. Dmytro Koropatnyckyj Wien VIII,
Langegasse 14 (Europa, Austria).

Зміст ч. 1-го під заг.

ГУЦУЛЬСЬКА ЧИТАНКА:

О. Олесь: З гуцульських гір (поезія). — **О. Ю. Федькович:** Побратим (оповіданнє). **В. Щурат:** Іде Гуцул (вірш). — **Іван С.:** Юра Соломійчук-Юзенчук. — **Ів. Семанюк:** Св. Николай в гарті (оповід.). — В справі інститута ім. П. Могили (відозва). — **Клим Обух:** З Підкарпатської України. — **Кирило Т.:** О. Олесь. — Шевченкове Свято в укр. бригаді в Нім. Яблоннім. — До Читачів.

Зміст ч. 2-го під заг.

ПРО ПЕКЛО ТА МУКИ ПЕКОЛЬНІ:

Ів. Котляревський: Про пекло та муки пекольні. — **Іван С.:** Про Івана Котляревського. — **Уляна-Федькович:** Як то співак проклинав (вірш). — **Д. А.:** Котляревський і Щепкин. — **бол.:** Як Чехи вшанували память своїх народніх героїв. — **Іван С.:** Гуцул-письменник. — Руський театр в Ужгороді. — Вчора, нині, тепер, зараз, завтра і позавтра.

В сих обох книжочках є ось які образці: Портретів — 6; з життя Гуцулів — 6; з життя укр. бригади в Чехах — 4; ілюстрації до текстів — 2; з життя чеського — 4. Крім того — з Підкарпатської України — 2; Др. Масарик в Америці — 1; Др. Жаткович в Америці — 1.

„Чорногора“ — се перворядне письмо для наших робітників та фармерів і їх родин.

Адреса редактора „Чорногори“

Др. К. Трильовського: Wien XVIII, Martinstr. 13 (Europa, Austria).

*

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

виходить два рази на тиждень в Берліні, Berlin W. 62 Bayreutherstr. 1 і стоїть місячно 6 нім. марок.

ПОКУТТЯ

виходить раз на тиждень в Коломиї (Ost-Galizien) **ул. Красінського 19** і стоїть річно 1 доляра.

Кожда книжочка становить цілість.

ЧОРНОГОРА

Неперіодичне письмо для робітного народа під редакцією
Др. К. Трильовського.

ПРО
ПЕКЛО ТА МУКИ ПЕКОЛЬНІ.

ВІДЕНЬ 1921.

Том I. Накладом „Чорногори“, спілки з о. п. Ч. 2.

З друкарні Христофа Райсера Сунів.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

MICROFILMED BY
UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
MASTER NEGATIVE NO.:
92047

Про пекло та муки пекольні.

(З „Перелицьованої Енеїди" Івана Котляревського.)

Се поетичне оповідання про пекло вийма́ємо зі славного твору Івана Котляревського „Перелицьована Енеїда". Вона звеся тому „перелицьована", бо його твір не є точним перекладом твору латинського (римського) письменника Верґіля про Енея, але її переробленням на український лад, та й ще до того в гумористичний, сьміховинний спосіб. *Верґіль* уродився і жив в теперішній Італії. Він уродився 70 року перед народженням Христа, а умер в 19 році перед нар. Христа. В його поемі приходить у 6. пісні опис підземного світа померших, між иншим і „тартару", то є пекла і то такого, яким собі представляли тоді пекло старинні Римляне.

В підземний світ — так у „тартар" як і в „елізіюм" — небо, увела Енея вороїжка Сібілля.

Котляревський представляє також, що його Енея уводить в пекло „Сивілла", котра й показує йому, як мучаться ріжні грішники. Котляревський описує пекло таким, як за його часів („Перелицьована Енеїда" вийшла 1798 р.) представляв собі пекло український народ. З жартобливого опису пекла так і видко, що Котляревський — що належав до таїного, поступового товариства фармазонів — у істнования пекла не вірив і що він описав його лише тому, щоби напятнувати і висьміяти ріжні людські помилки, шкідливі для загального добра.

Тепер Еней убрався в пекло,
Прийшов зовсім на иншій світ,
Там все поблідло і поблекло,
Нема ні місяця, ні звізд...
Там тільки тумани великі,
Там чутно жалібнії крики,
Там мука грішним не мала.
Еней з Сивіллею гляділи,
Якії муки тут терпіли,
Якая кара всім була...

Смола там в пеклі клекотіла·
І грілася все в казанах
Живіща, сірка, нефть кипіла, —
Палав огонь, — великий, страх!
В смолі сій грішники сиділи
І на огні пеклись, горіли,
Хто як за віщо заслужив...
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багацько див!

Панів за те там мордували,
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали,
І ставили їх за скотів:
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,
Носили в пекло на підпал.
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав.

Огненним пруттям оддирали
Кругом на спину і живіт,
Себе що сами убивали,
Яким остив наш білий світ.
Гарячим дьогтем заливали,
Ножами під боки штрикали,
Щоб не хапались умірать.
Робили різнії їм муки,
Товкли у мужчирях їм руки,
Не важились щоб убивать.

Багатим та скупим зливали
Ростопленеє срібло в рот,
А брехунів там заставляли
Лизать гарячих сковород:
Які ж із роду не женились,
Та по чужих кутках живились,
Такі повішені на крюк,
Зачеплені за тее тіло,
На світі що грішило сміло,
І не боялося сих мук.

Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам,
Давали в пеклі добру хльору,
Всім по заслузі, як котам.
Тут всякії були цехмистри,
І ратмани і бургомистри,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грошики лупили
І одбірали хабарі.

І всі розумні филозопи,
Що в світі вчились мудровать:
Ченці, попи і крутопопи,
Мирян щоб знали научать,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возились з попадями
Та знали церкву щоб одну:
Ксьондзи до баб щоб не іржали,
А мудрі звізд щоб не знімали —
Були в огні на самім дну.

Жінок своїх що не держали
В руках, а волю їм дали,
По весіллях їх одпускали,
Щоб часто в приданках були
І до півночі там гуляли,
І в гречку де-коли скакали —
Такі сиділи всі в шапках
І з превеликими рогами,
З зажмуреними всі очами,
В кипячих сірков казанах.

Батьки, які синів не вчили,
А гладили по головах,
І тільки знай, що їх хвалили —
Кипіли в нефті в казанах:
Що через їх синки в ледащо
Пустилися, пішли в ні-на-що,
А послі чубили батьків
І всею силою бажали,
Батьки щоб швидче умірали,
Щоб їм принятись до замків.

Іван Котляревський.

І ті були там лигомінці,
Піддурювали що дівок,
Що в вікна дрались по драбинці,
Під темний, тихий вечерок:
Що будуть сватать їх, брехали,
Підманювали, улещали,
Поки добрались до кінця:
Поки дівки од перечосу
До самого товстіли носу,
Що сором послі до вінця.

Були там купчики проворні,
Що їздили по ярмаркам
І на аршинець, на підборний
Поганий продавали крам.
Тут всякії були пронози,
Перекупки і шмаровози,
Жиди, міняйли, шинкарі:
І ті, що фиґи-миґи возять,
Що в боклагах *горячий* носять,—
Там всі пеклися крамарі.

Паливоди і волоцюги,
Всі зводники і всі плути,
Ярижники і всі пияюги,
Обманщики і всі моти,
Всі ворожбити, чародії,
Всі розбишамаки, всі злодії,
Шевці, кравці і ковалі:
Цехи: різницький, коновальський,
Кушнірський, ткацький, шаповальський —
Кипіли в пеклі всі в смолі.

Там всі невірні і християне,
Були пани і мужики,
Була тут шляхта і міщане,
І молоді і старики:
Були багаті і убогі.
Прямі були і кривоногі,
Були видющі і сліпі,
Були і штатські і воєнні,
Були і панські і казенні,
Були миряне і попи.

Гай, гай!.. та нігде правди діти,
Брехня ж наробить лиха більш:
Сиділи там скучні піїти,
Писарчуки поганих вірш,
Великії терпіли муки:
Їм звязані були і руки,
Мов у Татар терпіли плін.
От-так і наш брат попадеться,
Що пише, не остережеться...
Який же втерпить його хрін?

Якусь особу мацапуру
Там шкварили на шашлику,
Гарячу мідь лили за шкуру
І роспинали на бику:
Натуру мав він дуже бридку,
Кривив душею для прибитку,
Чужеє оддавав в печать;
Без сорома, без Бога бувши
І восьму заповідь забувши,
Чужим пустився промишлять.

Енеї як відсіль відступився
І далі трохи одійшов,
То на другеє нахопився,
Жіночу муку тут найшов.
В других зовсім сих каравані
Піджарювали, як у бані,
Що аж кричали на чім світ;
Отсі то галас іспрявляли,
Гарчали, вили і пищали,
Після куті мов на живіт!...

Дівки, баби і молодиці
Кляли себе і ввесь свій рід,
Кляли всі жарти, вечерниці,
Кляли і жизнь, і білий світ...
За те їм так там задавали,
Що через міру мудрували
І верховодили над всім;
Хоть чоловік і не онеє,
Коли же жінці, бачиш теє,
Так треба угодити їй.

Були там чесні пустомолки,
Що знали ввесь святий закон,
Молилися без остановки
І били сот по пять поклон,
Як в церкві між людьми стояли
І головами все хитали:
Як же були на самоті,
То молитовники ховали,
Казились, бігали, скакали
І гірше де-що в темноті.

Були і тії там панянки,
Що наряжались на показ;
Мандрьохи, хльорки і діптянки,
Що продають себе на час.
Сі в сірці і в смолі кипіли,
За те, що жирно дуже їли
І що їх не страшив і піст,
Що все прикушували губи,
І скалили біленькі зуби,
І дуже волочили хвіст.

Пеклись тут гарні молодиці,
Аж жаль було на їх глядіть —
Чорняві, повні, милолиці;
І сі тут мусіли кипіть,
Що замуж за старих ходили
І мишаком їх поморили,
Щоб поолі гарно погулять
І з парубками поводитись,
На світі весело нажитись
І не голодним умірать.

Якіїсь мучились там птахи
З куделями на головах.
Се чеснї, не потіпахи,
Були тендітні при людях;
А без людей — не можна знати,
Себе чим мали забавляти,
Про те лиш знали до дверей.
Їм тяжко в пеклі докоряли,
Смоли на щоки наліпляли,
Щоб не дурили так людей.

Бо щоки терли манією,
А блейвасом і ніс, і лоб.
Щоб краскою, хоть не своєю,
Причарувать к собі кого б:
Із ріпи підставляли зуби,
Ялозили все смальцем губи,
Щоб підвести на гріх людей:
Піндючили якіїсь бочки,
Мостили в пазусі платочки,
В которих не було грудей.

За сими по ряду шварчали
В роспалених сковородах
Старі баби, що все ворчали,
Базікали о всіх ділах:
Все тільки старину хвалили,
А молодих товкли та били,
Не думали-ж, які були,
Іще як самі дівували
Та з хлопцями як гарцювали,
Та – й по дитиниі привели.

Відьом же тут колесували
І всіх шептух і ворожок;
Там жили з їх чорти мотали
І без витушки на клубок;
На припічках щоб не орали,
У комени щоб не літали,
Не їздили б на упирях;
І щоб дощу не продавали,
Вночі людей щоб не лякали,
Не ворожили б на бобах.

А зводницям таке робили,
Що цур йому вже і казать,
На гріх дівок що подводили
І сим учились промишлять;
Жінок од чоловіків крали
І волоцюгам помагали
Рогами людський лоб квітчать;
Щоб не-своїм не торгували,
Того б на одкуп не давали,
Що треба про запас держать.

Енеї там бачив щось не мало
Кипячих мученць в смолі...
Як з кабанів топилось сало,
Так шкварилися сі в огні:
Були і світські, і черниці,
Були дівки і молодиці,
Були і пані, й панночки;
Були в свитках, були в охвотах,
Були в дулетах і в капотах, —
Були всі грішні жіночки.

Но се були все осуджені,
Які померли не тепер;
Без суду ж не палив пекельний
Огонь, недавно хто умер.
Сі всі були в другім загоні,
Як би лошата, або коні, —
Не знали, попадуть куди.
Еней, на перших подивившись
І о бідах їх пожуривши,
Пішов другими воротьми.

Про Івана Котляревського.

Іван Котляревський уродився 1769 р. у Полтаві, де його батько був маґістратським канцеляристом, а дід — діяконом. Часи, коли виховувався Котляревський, була се пора найстрашнійшого, і оконечного поневолення українського народа. І так — пять років перед його народженням — 1764 скасовано гетьманський уряд на Україні, та орґанізовано перші ґубернії: Слобідську та Новоросійську. Коли Котляревському минуло шість років (1775), зруйновано Січ Запорозьку; на тринайцятому році його життя (1782) запроваджено на Україні „губернскія учрежденія“, що заступили стародавний козацький лад; в р. 1783 реорґанізовано козацькі полки на московський лад. Два роки пізнійше (1785) появилась „жалованная грамота дворянству“, з якою народилась жменя „благородного дворянства“ з козацької старшини і стратили волю міліони людей, повернутих з сего часу у кріпацтво. А всьо се наробила ся німецька нехтолиця на московськім престолі Катерина, про котру й доси співає наш народ:

„Ой ти суча Катерино, що ти наробила!
Степ широкий, край веселий — тай занапастила!“

Тоді-то кинулись новеспечені московські дворяне (шляхтичі) українського роду наперебій — загортати під себе ланки та нивки, повертати в кріпацтво сусідів та підсусідків і випрошувати собі маєтности разом з кріпацькими „душами“. Була то пора розграблення народного добра всіми „благовидними і неблаговидними“ способами.

Враження тої пори — запали глибоко в душу Котляревського і ми в його жартобливій поемі про Енея бачимо виразно зазначену прихильність до поневоленого народа і жаль

за колишньою козацькою волею, коли то український козак не знав ще ненависної команди: „стой! нє шевеліс!“.

Котляревський учився у дяка, потім в духовній семінарії, та був пізнійше приватним учителем в дворянських домах. Живучи на селі, він брав живу участь у народному житті, а перебраний у народну ношу ходив на народні сходини та забави („на вулицю“). При тій нагоді пізнав він добре народну душу, звичаї, та обряди, але пізнав і потреби народа, його недолю. Сьвітогляд його утворився під впливом творів українського мандрівного дяка-филисофа *Сковороди,* що много гуманних думок засіяв у тодішню українську суспільність.

Котляревський вступив 1796 р. до війська, а в роках 1806 та 1807 брав участь в поході на Молдаву та за Дунай. З війська виступив в р. 1808 з ранґою капітана, а в р. 1810 зістав „смотрителемъ полтавского дома воспитанія бѣдных дворянъ“. В р. 1817 дістав він титул майора, а в р. 1827 зістав він „попечителем богоугодного заведенія“ в Полтаві.

Помер в Полтаві 17. червня 1838 р.

З його творів появилися в друку окрім *„Енеїди“: „Наталка Полтавка“, „Москаль Чаріврник“* та *„Ода до князя Куракина“.*

Значіння творів Котляревського для Українців є надзвичайне: він є *творцем і батьком новітнього укр. письменства* а заразом тим сіячем, що кинув зерно, з якого виросла не лиш укр. *література,* але і новітний *громадський рух* на Україні. — Так його значіння означують українські перворядні учені Куліш та Єфремов.

Він був рішучим українським патріотом, котрий учив:

Любов к отчизні де героїть,
Там спла вража не устоїть,
Там грудь сильнійша од гармат!

а далі:

Де общоє добро в упадку,
Забудь отця, забудь і матку —
Лети повинність ісправлять!

Але він стояв передовсім в обороні „людей“ і тому в своїм пеклі ріжні крепкі муки видумав він для благородного шляхетства! І так каже він:

„Панів за те там мордували,
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали,
І ставили їх за скотів“.

З життя зах. укр. армії. Приказ: „Під кріс!"

В „Енеїді" Котляревського — бачимо не Троянців і не Латинів, а таки наших рідних Українців. Не диво, що бл. п. маляр наш Корнієнко, ілюструючи „Енеїду" — повбирав її героїв в українську ношу. — Читаючи сей дуже живий, блискучий умом і дотепом твір — бачимо, що се всьо дух і вицвіт Гетьманщини та Запорожа. Яке буйне, пишне, ріжноманітне життя було тоді на Україні! Які завдатки на будуче! Де стояла би тепер наша нація, коли би не те поневолення державне і суспільне, яке їйому принесла Москва, а до якого так горячо причинились наші дворяне, наша вчена і недоучена інтеліґенція взагалі. — Та-як світ ще не бачив такої підлоти та самопониження. Бо-як і Полякам забрали чужі держави їх державну самостійність, а в двох величезних областях — також і школи з рідною мовою. Та рідна мова лишилася у них в родині, в сімї! Але на Великій Україні дійшло самоупідлення до такого степени, що „інтеліґентні" Українці вреклися були українства навіть того, що повинно було вигріватися бодай при родинним огнищи, серед чотирьох стін! Навіть в сімї, під переважним впливом ріжних московських „Марій Івановних" вреклися вони були рідної мови, а ще і тепер майже чваняться тим, коли їм удасться в рідне яке слово налляти московського

З життя укр. бриґади в Німецькім Яблоннім: В спальні юнаків. На переді сотник Кривенко.

духа, як ось від недавного часу творять вони з сим нещасним *„зараз"*, що стане далі символом „общерусской культуры" на всіх українських землях бувшої „єдіної та нєдєлімої!".

Читаючи уважно „Енеїду" Котляревського, бачимо надзвичайно пластично, виразно, *що* ми втратили через нещасну злуку з Росією, *де* ми стояли вже перед $1^1/_2$ століття, і *де* ми би стояли тепер, коли би природний розвій наших культурних сил не зістав насильно перерваний та застановлений. Сказати правду: два цілі століття від погрому під Полтавою пірнули мов у воду: а тепер відчищуй передовсім душу від московської „культури" сих, що повинні на чолі незрячого брата станути, а котрі в московськім зачадженім „підполю"*) стратили прямо змогу і хист *бачити* і *розуміти* се, що діється в західній Европі, і якими дорогами вона іде. Не московський „грядущий хам" зі своїм садизмом і середновічним сектантством зможе принести визволення поневоленим суспільним клясам, а европейська наука і доцільна орґанізація та дісципліна сих кляс. Чим менше будем глядіти в московський

*) Російське „полъ" значить по нашому: підлога. Тому „підпольна робота" значить робота під полом, під підлогою, в пивниці, то є: тайна, конспіративна.

бік і слухати напів божевільних, прямо з „підполя“ вибігших, запінених сектантів — тим скорше і справнійше зможемо навязати нашу відроджуючу працю тамки, де її брутально перервали указами, шибеницями, кнутом та Сибіром — „первий“ та „вторая“!*). *Іван С.*

О. Ю. ФЕДЬКОВИЧ.

Як то співак проклинає.

(З німецького Л. Улянда.)

Стояв давно десь замок величний на весь край,
Далеко го було видко аж по за море в гай;
Довкола замку цвіли городи по двору,
В городах грали води в долину то в гору.

Сидів у тім палаці король чи царь відній,
Сидів він на столици похмурний та блідий,
Бо що робив, то страх був, вражда, що розказав,
Недоля, що подумав, а кров, що написав.

Два славні співаченьки прийшли раз у той край,
Оден як сокіл сивий, а другий саме май, —
Старенький з гарфов їхав на коню воронім,
А молод співаченько йшов пішки по при нім.

Старенький так му каже: „Ну-ж синку, памятай,
Найкращі наші пісні тепер си нагадай,
Добудь усеї сили, утіхи тай жалю,
Бо маємо співати лихому королю“.

Вже стали у світлици старий із молодим,
Король сів на столици, цариця сіла з ним, —
Король, страшний, прибраний гей поломінь в печи,
Цариця, люба, мила, гей зіронька в ночи.

Тот сивий співаченько на струнах як заграв,
То срібний його голос все вище ся змагав,
З ним пісня молодого запіла в любий звук,
А в ній ся відзиває старого мутен гук.

*) Петро первий і Катарина вторая.

Рисунок Ліани Фішер.

Співають о коханню, о щастю-гаразді,
О вірі і о чести, о славі, о слажді,
Співають усе красне, що в людех добрих є,
Співають усе любе, що в серці людськім бє.

Забувся кепкувати дворян безличний трут,
Зухвалі жовняриска поклони Богу бють,
Царица не могла вже зневолити чувствам,
Узяла квітку з грудей, тай дала співакам.

„Звели-сте мої люди, тепер ще й дружину?!"
Так крикнув царь остеклий, гей змій ся лиш здрігнув
Тай шпурив острий меч свій молодцеві у грудь,
Мість пісней з них посоки кроваві д' горі бють.

І гей би буря мела, так кождий утікав,
На рученьках старого співак уже сконав,
Плащем його вгортає, виносить го на двір,
Садить на ворон-коня, липає дикий двір.

Но перед пишнов брамов співак старенький став,
І вхопив свою гарфу, що славов доси грав,
Тай до стовпа нев тріснув камінного оклік,
Тай крикнув, аж ся голос по всіх мурах промік:

„О горе, ясні мури, на віки най же тут
Ні струна не зазвонить, ні пісні не звучуть,
Ні, — плач лиш та неволя най вами гомонить,
Аж кара вас Господня на грузь не розвалить“.

„О горе вам, городи, тобі, маєвий цвіт!
Дивіть, яке се личко, дивіться ой дивіть!
Аби-сте повсихали керниці, жерела,
Камінням поставали, без квітів, без зела!“

„О горе, чорний збую, пібє тя наша кров,
Абись ти більше слави на світі не найшов!
Імя твоє най піде у пропасть та у ніч,
Як дух той, най сконає, вітрами піде пріч!“

Старий пророк се слово, а Господь його чув,
Де замок став бувало, то як би і не був,
Лиш стовп оден голосить, який тут був раз збит,
І той уже потріскав, туй-туй ся повалить.

А де городи були, пустиня на оклік,
Не видко стебелинки, водиці ані лік, —
Царя ніхто ні в пісні, ні в книзі не згадав —
Западок і Забуток! — *Співак го так прокляв.*

Котляревський і Щепкин.

Досить докладно, як в спеціяльній літературі так і в загальній, вияснено взаємні відносини між ґеніяльним українським, пізнійше московським актьором Щепкиним і Шевченком. Обидва сі ґенії українського народу були уроджені кріпаками, обидва своїм таланом звернули на себе увагу культурнійших сучасників і обидва з допомогою тих культурних людей видобулися на волю. Приязнь Шевченка і Щепкина увіковічено в де-яких творах Шевченка і в біоґрафіях сих мужів оповідання про їхні взаємні відносини подають справді зворушуючі сцени.

Але далеко більше значіння для історії українського письменства і культури взагалі, а з'окрема для українського театру полягає у відносинах між собою батька нової української літератури і українського світського театру *Івана Котляревського* (1769—1838) і батька сценічного реалізму в українському театрі *Михайла Щепкина* (1788—1863). І як раз сі відносини у нас дуже мало відомі; на освітленню їх майже не спиняються біографи ні Котляревського ні Щепкина. Навіть сам Щепкин в своїх спогадах якось неохоче згадує про сумний час свого кріпацтва і не оповідає ні про своє визволення з кріпацького стану ні про Котляревського, що був головним виконавцем того гуманного чину. Так само широкому українському загалови тепер, через сто років, майже не відомо, що Котляревський обидві свої пєси „Наталку-Полтавку" і „Москаля-Чарівника" написав через те, що був в той час директором полтавського театру, і, компонуючи сі пєси, він мав на увазі актьорів свого театру Щепкина і артистку-співачку Нальотову, як головних виконавців для сих пєс. В старі часи пєси завжди писалося з конкретною метою для вистави у театрі; для друку їх не призначалося і друковано їх дуже рідко. Тому і писали пєси тільки ті автори, що стояли близько до театру і були або актьорами або директорами театрів. А коли драматурґи писали для вистави у власному театрі, то компонуючи свої пєси, мали на увазі певних актьорів, що мали сі пєси виконувати. Се, розуміється, впливало на характер їх творчости і на спосіб написання пєси: — де-які ролі, в залежности від здібности виконавця, більше видвигали на перший плян, а де-яким, з тої-ж причини, уділялося менше місця. Так і Котляревський. Він написав тільки дві пєси, бо був тільки короткий час директором полтавського театру. Надруковано було його пєси тільки років через 20 після постанови, бо Котляревський їх для друку і не призначав. Він очевидно мав на увазі тільки виставу їх у себе в театрі. Оскільки він увзглядняв актьорів, що мали сі пєси виконувати, видно бодай з того, що в „Наталці-Полтавці" ролю рудого Виборного, власне епізодичну, що по змислу пєси мала-би бути на другому пляні, як особа не чинна, сю ролю Котляревський зробив найбільшою ролею у всіх трьох одслонах пєси, і то власне тому, що призначав сю ролю для найталановитійшого актьора в трупі — Щепкина. Так само в „Москалю-Чарівнику" тільки одну чоловічу ролю для Щепкина, ролю Чупруна Котляревський написав по українськи, а инші чоловічі ролі хоч по московськи, хоч макаронічною мовою.

Щепкин прибув до Полтави з Харькова з бродячою трупою Штайна, до якої вступив ще у Курську. Він був кріпаком ґрафині Волькенштайн. Котляревський, що на щастя саме в сей час був у Полтаві директором театру, пізнав великий талан Щепкина і почав робити заходи, щоб видобути Щепкина на волю. Він зацікавив сею справою малоросійського ґенерал-ґубернатора, князя Рєпніна, що також пізнійше шляхотну ролю грав в біоґрафії Шевченка, і Рєпнін з Котляревським почали переписку з ґрафинею Волькенштайн та її братом про викуп Щепкина на волю. Але ґрафиня зажадала за „вільну“ для Щепкина неймовірно високої на ті часи суми грошей — вісім тисяч карбованців, і не зважаючи на всі благання і самого Щепкина і Котляревського і листи князя Рєпніна, нічого не хотіла зпустити. Щоб якось роздобути сі гроші, Котляревський урядив 26 червня 1818 року театральну виставу, як було написано у афіші; „в награду таланта актьора Щепкина і для основанія его участи“. Але хоч за карти вступу на сю виставу де-які пани давали великі бенефіції, все-ж потрібної суми не зібрали і коло двох тисяч від себе додав князь Рєпнін. Таким чином Котляревський довів справу викупу Щепкина на волю до щасливого кінця і мав втіху написати до Рєпніна, що „Міша Щепкин прийняв таковоє Вашого Сіятельства благодареніе зі слізми признання і вічної вдячности“.

На жаль спільна праця біля театру Котляревського і Щепкина трівала не довго, — тільки коло трьох років. Тому Котляревський встиг написати тільки дві пєси; що-ж до Щепкина, то він уже як вільний актьор, в 1821 році зложив власну українсько-московську трупу і переїхав з нею з Полтави до Київа, де тримав міський театр протягом зимового сезону 1821—1822 років. У 1822 році з осени Щепкин переїхав на завжди до Москви. Правда, з Москви Щепкин часто по веснах приїздив на Україну і тут виконував свої улюблені ролі в пєсах Котляревського, одним з кращих виконавців яких був все своє життя. Перевиспував Щепкина в сих ролях у сорокових роках тільки другий ґеніяльний український актьор Карпо Соленик (1811—1851), про якого і Шевченко писав, що бачив „ґеніяльного“ Соленика в ролі Чупруна у Полтаві під час ярмарку на Іллі — „він видався мені природнійшим та ізящнійшим, ніж незрівнаний Щепкин“.

Відень 12. VI. 1921. *Д. А.*

Михайло Щепкин (1788—1863).
(„Кіевская Старина". 1889. 25. VI.)

бол.

Як Чехи вшанували память своїх народних героїв.

В нашу цвітну неділю, 24. квітня 1921 р. відбулась в Празі велика, жалібна парада. Чехи ховали своїх героїв-повішельників, що згинули на австрійській шибениці за те, що з крісом в руках стали на прю з гнобителем своїого народа.

Подібні торжества відбулись у всіх великих народів, що брали участь у всесвітній війні. Їх відсвяткували вже в Парижі та в Льондоні. Було се так, що на котрім небудь з побоєвищ, де були масові гроби, вибирано одно з тіл упавших воїнів, і того цілком невідомого з імени і прізвища героя везено до столиці і тамки при величезнім здвизі народа — торжественно хоронено. В Парижі — поховано такого невідомого героя під величавим „тріюмфальним луком (брамою)“, що його поставлено на честь і славу тих побід, які відніс на чолі французьких військ цісар Наполєон Великий. — Називались сі врочистости „похороном невідомих героїв“. Всюди були сі сумні обряди заразом велитенською патріотичною маніфестацією народа в честь оборонців, що полягли на полі бою. В них брали участь сотки тисяч народа і найвищі достойїники держави, військо, рідні поляглих, посли чужих держав, відпоручники чужоземних армій, делєґації міст і провінцій, відпоручники краєвих і заграничних товариств, шкеля, цехи, інтеліґенція, селяне, робітники і тисячі тисяч неорґанізованого громадянства.

Сімволічно, у формі величавого похорону, нація віддавала почесть і обявляла вдячність своїм вірним синам, що десь далеко, забуті, серед піль і яруг, порубані, напругою останніх сил затопивши кінджал у груди ворогові, сконали на вістрях ворожих баґнетів, — а їх останнім словом було: *Батьківщино, знай, ми видержали до останку!*

Кождий нарід, що шанує себе, що в боротьбі за самостійність поклав криваві жертви, мусить справити своїм героям такий похорон. Вони заслужили собі на него своєю геройською смертю! І є святим обовязком оставших поколінь, хоч в той спосіб зложити честь своїм поляглим. Знайте, що *мірою пошанування для своїх героїв, міряється вартість народа.*

Французи, Анґлійці, Американці ховали з тріюмфом тих своїх борців, що згинули з крісом в руках. Чехи ховали повішельників.

Чому?

Бо Французи, Анґлійці і Американці — народи вольні.

І їх герої, як безпечно і свобідно вступили в ряди борців — також просто і явно згинули в бою. А Чехи були поневолені. Тому 3 сотки літ, їх побідили у війні Австрійці; чеський край знищили і зруйнували, провідників покарали на смерть; ту землю, що чеський *хлоп споконвіку обрабляв своїм кривавим трудом,* роздали тим своїм жовнірам, що найбільш немилосерно й жорстоко лютували над безборонними, побідженими Чехами. А Чехи заціпили зуби й терпіли. Лиш крадьки дітей своїх учили любови до безталанної Батьківщини, а безпощадної, троючої ненависти до ворога. І довго-довго не могли переболіти того смертельного удару. А далі поволеньки почали відживати, орґанізуватись, власним трудом і коштом закладати школи, крамниці, руханкові товариства. Чеські селяне вязались в господарські товариства, основували спіґкові фабрики, гуртом почали кращими, новіщими способами обрабляти землю. І так вже віддавна, перед війною Чехія славилась як гарно загосподарований, богатий край.

Бо з ворогом є два способи боротьби. У війні, баґнет і кріс, а в мирі, школа, освіта, орґанізація і добробут.

А як прийшла світова війна, то Чехи відразу почали „зраджувати" Австрію. Та то не була дійсна зрада. Як хтось покидає службу у ворога на те, щоб служити своїй Батьківщині, то се хіба не є зрада. Зрадою називають се лиш вороги. Бо у всіх гнобителів однакова натура, і всі вони тих, що люблять свою Батьківщину, називають зрадниками.

Від початку війни, Чехи почали переходити на фронті до Москалів, до Французів та до Італійців — і там почали орґанізуватись в леґіони. З часом назбиралось леґіонерів около 160 тисяч. В Росії було їх 80 тис., у Франції 50 тис., в Італії 30 тис.

А рівночасно великий чеський патріот і ученый, *Масарик*, добивався справедливости у великих народів, представляв їм грозу і кривду чеського люду. І рішили великі керманичі світа, що по світовій війні жаден народ не буде у неволі, у наймах у другого, бо *кождий народ має святе право жити самостійно і сам собою управляти.* А тимчасом чеські леґіони рамя-об-рамя з Італійцями, Москалями і Французами станули до боротьби з Австрією і її союзницею Німеччиною.

Чи тямите, кілько то говорилось у 1917 році про Чехів, що разом з армією Керенського наступали на Галич, або про тих, що у 1918 році над Піявою бились по італійській стороні проти Австрії, або про тих Чехів, що стримали останній похід Німців на Париж? Се були саме ті чеські леґіони.

Похід з тілами чеських героїв на Вячеславськім майдані в Празі.

Вони були герої. Вони знали, що для них немає вороття, ні пощади. Вони знали, що як в бою не згинуть від кулі, то полонені повиснуть на шибениці.

І таких 42 героїв, що повисли на австрійській шибениці над Піявою, ховали Чехи в сю цвітну неділю 1921. р. в Празі.

... Було їх 46. Переважно селяне, решта ремісники і студенти. Зловили їх недалеко Піяви на фронті, ставили перед воєнний суд і засудили на смерть. Як всюди, так і в Чехів був зрадник свойого народу. Засуд смерти на чеських героїв-повстанців, підписав і затвердив Чех, — австрійський старшина.

Були бурні дні червня 1918 р., як їх вішали. Недалеко Піяви. Одному по другім засиляли стричок і підтягали на шибеницю. Та з уст стратенців не почули вороги ні слова скарги. Лиш одному, молодому юнакові, вирвалось тихе бажання: „Pozdravujte moje krasne Čechy!“ Инший леґіонер — звався Беджіх Гавлена — не стерпів, щоб його, чеського борця, вішали ворожі посіпаки, — прискочив до шибениці і сам закинув собі шнурок на шию. Оден засуджений, Єжек, урвався. Присутний при смертній карі полевий духовник попросив у командуючого старшини, князя Парми (брата б.

Похід з тілами чеських героїв на Вячеславськім майдані в Празі.

цісаревої Зити), пощади для стратенця. Старшина завагавсь, а далі стримав кару. Тоді гордий герой станув перед старшину і з презирством подякував „Nechci milost“. Після сего його зараз повісили...

Недавно їх викопали з могил над Піявою і як народних святих привезли до Праги.

— —

Тіла героїв виставлено в Пантеоні на людський вид через 3 дні. Старшим поколінням, щоб горділи, що виховали таких героїв — молодим на науку, щоб знали, що *Рідного Краю треба боронити не жаліючи власного життя.*

Домовини сповито в сукно національного кольору. Десятки тисяч людей ішли поклонитись героям. Прага прибралась у жалобу. Зі всіх вікон повівали чорні прапори. Спеціяльними поїздами з'їздивсь народ з цілої чеської республики на тризну героїв. Італійський король вислав окрему делеґацію своїх старшин.

В неділю від рана „Старомєске намєсті“ було замкнене кордонами війська. Туди пускали лиш рідню страчених, делеґації і визначних громадян. Над мучениками правили похоронний обряд. З середини площі, з монументального памя-

тника глядів „mistr“ Гус спіжевими очима на своїх вірних учнів. Колись так і він спокутував на кострі свою велику любов до Рідного Краю, та ненависть до римської пявки, папи.

Старі, відвічні мури „Старомєского намєсті“, що памятають ще чеських королів і давні померклі часи, — бачили вже раз мучеників за чеську свободу.

Се було 1621 р., як раз 300 літ тому назад. Побивши і вирізавши оборонців чеської незалежности, — Австрійці карали смертю 27 чеських шляхтичів, проводирів визвольного руху, з паном Гаєцом з Гаєва на чолі.

І тоді було „Старомєске намєсті“ обставлене кордоном... цісарських ляндскнехтів, а кругом гуділи барабани і грали сурми, щоб народ не чув і не видів, як гинуть його оборонці.

Дурні, дурні кати! Вони не знали, що *з крови героїв мусять вирости покоління местників святої справи.* Вони не знали, що *гнетом і знущанням лиш сталиться духа народу, лиш защіплюється ненависть до гнобителя.* А ненависть до ворога, то у поневоленого народу велика цінність. І лиш той щиро любить Батьківщину, хто палко ненавидить ворога. О 3-тій годині сполудня рушив похід зі „Старомєского намєсті“ попід старезну, славну „Прашну брану“ через „Пшікопи“, „Вацлявске намєсті“, попід могучий памятник короля Вацлава, попри величний Національний Музей, Юнґманову вулицею, через „Намєсті кралє Їржіго“, на місце вічного спочинку героїв, на „Ольшанске гржбітове“. Усю ту кілька-кілометрову дорогу обложили шпаліри шкільної дітвори і молоді. А за ними тисячі тисяч народу — битком, по хідниках — не перетиснется. З вікон, бальконів, дахів теж тисячі тисяч голов. Трамваї не йдуть. По вулицях засвічено елєктричні лямпи. Тихо. Лиш шепіт як плескіт морських филь іде по товпі.

Небо достроїлось до хвилі. Похмарно, не видно сонця. Понад головами кружляють літаки. Тихо-тихо, всі ожидають, як в церкві.

Нагло заграли дзвони старої, золотої Праги жалібний, заупокійний гимн. Зі „Старомійської площі“ рушив стотисячний похід супровожати героїв в їх послідній, тріюмфальній дорозі.

Вже видно чоло походу. Попереду ґенерал Воженілєк зі старшинським почотом, за ними ескадрона драгунів, військова музика 5-того пішого полку, відтак полкові прапори чеської армії, сповиті чорною крепою, ґенераліція, а далі довгі ряди чеських лєґіонерів з Італії, Франції, Росії. За ними йшли лєґіонери італійського лєґіону, і несли вінці. Скільки — скільки вінців! Напереді терновий, а на нім напис: „Братр-

жім мученікум—Президент". Се від президента Республики, Масарика. Далі лавровий вінок, сповитий італійськими трикольорами, — дар італійського короля. На лентах написано: „Al martiri Delle Legioni Cechoslovacche—Vittorio Emanuele II." Його несли два італійські офіцери. За ними безліч инших вінців. Послідний огнисто-червоний, дар соціялістичної партії. На самім кінці два вози повні вінків. Там між ними оден від місії УНР.

— Відтак ішла музика двох полків і грала жалібний марш. За нею відділ дівчат — усі в білих строях — в руках несли на тарілках символічний народній дар.

Опісля делеґація італійських офіцерів з вінком.

Нагло стотисячна товпа з шанобою відкриває голови. Се йде центр, зміст і тріюмф походу.

На гарматах — військовим звичаєм — везуть героїв. По дві домовини на гармату.

Як тихо...

Чути як дуднять тяжкі пушки по брукованій вулиці, як дзвонять кінські копита об камінь.

На домовинах вінки.

Попри домовини йдуть по обох сторонах по 3 чеські леґіонери з Італії—товариші мучеників; попри них по 3 жовніри з наїженими баґнетами.

Як сумно й торжественно...

Оглядаюсь мимоходом і бачу довкола сльози в очах.

На другій гарматі, на ляфеті вінок звязаний великими жовто-блакитними лентами. Дар Української Армії. То щирий подарунок! *Бо хто краще може зрозуміти героїзм тих нещасних страдальців, як не Українське військо на вигнанню, що тільки братів своїх, таких самих героїв розгубило, по широких ланах України, від Сяна по Чорне море?*

Гармата за гарматою. На кождій по дві труни з героями. Скільки болю і муки, а заразом гордости заковано там, в тих металевих домовинах?

За трунами йшли представники чеського правительства, репрезентанти чужих армій, дипльоматичний корпус, рідні повішених, депутації товариств, міст і провінцій. Між ними наші Верховинці із Підкарпатської України. Далі офіцери пражської залоги, в їх складі відділ українських старшин. Позаду ще оден відділ війська, а за ними руханкові орґанізації, цехи і повінь народа.

Як домовини зрівнялись з Національним Музеєм, заграли їм з башт труби на останнє пращання. Коло 5 години похід

доплив на Ольшанські цвинтарища, де торжественно й славно, під звук гарматних стрілів, похоронено замучених героїв. Над гробом проголошено багато промов. Іменем чеської армії попращавсь з мерцями підполк. Медек.

— —

Чеський народ гідно і славно помянув і вшанував своїх героїв.

— —

А ми?

А прецінь і в нас були герої, і не десятки не тисячі, а лєґіони героїв.

— —

Вірмо і сподіймось, що і для нас гряде той слушний час.

Прага, 26. квітня 1921. (*„Укр. Гол." в Пер.*).

Гуцул-письменник.

Письменників самоуків, що вийшли прямо з простого народа, як самоуки, без вищої „урядової" осьвіти — ми майже не маєм. Не було у нас досі ні Решетнікова та Ґоркого як у Москалів, ні таких, як колишній бідний кравчик Росеґґер у Німців. Вправді можна би сказати, що майже кождий що десятий письменний селянин пише вірші (Коломийковим метром), та ті вірші звичайно мають слабшу літературну вартість. Підчас війни, з полону, а також з дому до полонених — висилано тисячі віршованих листів і лучалися між ними — справжні перли поетичні, подиктовані тугою за домом, за милими серцю особами. Ольга Галичанка, що працювала при воєнній цензурі, назбирала цілу низку таких гарних, незвичайних творів. Та все-ж таки *письменника* з народу ми — бодай в Галичині — не дістали, коли не зачислити тут самоука *Ос. Шпитка,* що був колись дячком, і котрий належить взагалі до визначних талантів у нашім письменстві.

Петро Шекерик се мабуть перший письменник, що вийшов безпосередно з народа і взявся до писання таки в гуцульській хаті, мало обтираючися між інтеліґентами у місті. Тому і його життя, його розвій душевний, його ціла діяльність представляють великий інтерес для всіх, що цікавляться питанням, як людина *з робітного* народа стає інтеліґентною і входить між *духових* робітників народних.

Петро Шекерик-Доників, син Дмитра і Параски з дому Микитейчук, народився дня *20./4. 1889 року* в селі Голови,

Косівського повіту, зі старої гуцульської родини, потомків опришківського роду. У своїх родичів *29* дитина з ряду *36* дітей, а наймолодший між живими дітьми.

До школи почав ходити в осени *1900 року*. Скінчив народну одноклясову школу в Головах в 1904 р.

Образувався він через самоосвіту за допомогою свого учителя *п. Луки Гарматія*. До висших шкіл його родичі не хотіли посилати, помимо горячої намови учителя Л. Гарматія*).

Петро Щекерик-Доників.

Вже в молодих літах мав він нахил до політичного життя. У 1903 році передплачував він ґазету *„Хлопську правду“*, видавану Др. Кирилом Трильовським, та редаґований ним-же місячник *„Зорю“*. Він спровадив від Др. Трильовського статути тов. *„Січ“* і допоміг Миколі Арсенічукови заложити „Січ“ в Головах, а то дня *17. марта 1904 р.* В 1903 році став він предплачувати *„Гайдамаки“* Михайла Петрицького, та тижневик *„Свободу“*. В сих роках читав дуже багато, головно книжок белєтристичного і історичного змісту.

За свою участь у січовім русі стягнув він на себе переслідування з боку жандармів, які сильно докучали його батькови як начальникови громади за се, що син був укр. радикалом та „Січовнікем“. Нераз через се робив йому батько сильні докори і погрози.

В 1905 році запренумерував Щекерик *„Громадський Голос“*, та став його дописувателем. „Дописи з Гуцульщини“ посилав під псевдонімами Ярема Тур, Радикал, Січовик, та Гуцул.

В 1904—10 роках узяв живу участь в боротьбі парафіян Красноїлі проти москвофіла попа Якова Рожки, як живим словом так і дописями по ґазетах, защо о. Рожка його викляв з церкви і не дав при сповіди в 1906 р. розгрішення.

В 1906 році скликав він у січні перше віче в Красноїлі на якому сам перший раз як бесідник виступив. Від сего часу

*) Л. Гарматій був в роках 1916 і 1917 директором укр. народної школи в таборі виселенців в Ґмінді (в Нижшій Австрії). Школа ся мала 54 відділів!

тов. Петро Шекерик-Доників все виступав по ріжних зборах і вічах в ріжних місцевостях Галичини і Буковини зі своїми промовами як Гуцул селянин-радикал.

В 1906 році відновив він тов. „Січ“ в Головах, Красноїлі та в Перехрестнім. Рівно-ж у сих селах заклав „Народні Спілки“. Майже не було свята і неділі, щоби він не був запрошений на збори і віча в Косівськім повіті, ба навіть в Коломийськім і Снятинськім, де всюди енергічно і з запалом виступав, не зважаючи ні на що.

В марті *1906* року на зборах політичної орґанізації „Народна Воля“ в Коломиї запізнався лично з Др. Кирилом Трильовським. Др. К. Трильовський звернув на него особливу увагу, та навязав з ним тісний політичний контакт.

В 1907 році взяв тов. Петро живу участь у виборчій аґітації до австрійського парляменту, попираючи кандидатуру Др. Трильовського. При сих виборах дістав Др. Трильовський 44.000 голосів і зістав вибраний послом рівночасно в двох округах. В рідним селі Шекерика — Головах, *всі голоси що до одного* упали на Др. Трильовського. Є се дуже рідкий случай в політичнім житті!

Весною 1907 року запізнався Шекерик з укр. етноґрафом Володимиром Гнатюком. За його намовою почав збирати етноґрафічні матеріяли, які потім і були друковані в етноґрафічних збірниках Наукового тов. ім. Шевченка у Львові під редакцією В. Гнатюка. За свої етноґрафічні збірки діставав він похвали і признання Наукового тов. ім. Шевченка у Львові. До сего часу були надруковані слідуючі його етн. збірки: 1) 106 оповідань про гуцульських опришків; 2) Родини і Хрестини на Гуцульщині; 3) Похоронні звичаї і голосіння на Гуцульщині в селі Головах; 4) Різдвяні свята і звичаї до них на Гуцульщині, — та багато менчих записок ріжного змісту з народної словесности.

Вільні дні від господарської праці посвячував Шекерик культурно-орґанізаційній праці на Гуцульщині. А поза тим вільний час посвячував читанню книжок і ґазет, та писанню.

Його світогляд чимраз поширювався. В 1906 році був у Відні на ярмарку з волами свого батька, щоби уникнути спекуляційного визиску. В 1908 році узяв дуже велику участь у виборах до сойму краєвого, попираючи кандидатуру заслуженого коло січового руху Гуцула Юри Соломійчука Юзенчука, якого насильством і злодійством Поляки повалили за допомогою кириників кацапів, та на явний приказ польського намісника Галичини Потоцького*).

*) Соломійчук упав одним голосом!

А тепер браччіки нашої легінської!
(Сцена з „Довбуша“ Г. Хоткевича, в його-ж гуц. театрі.)

По смерти своєї матери в 1907 році, його родинне життя погіршилося, так що він в 1908 році в осени вступив добровільно до війська, щоби скорше могти стати свобідним і вповні посвятитися роботі над освідомленням братів селян. Служив він з початку при 24. п. піхоти в Коломиї, опісля у Відні. В 3. місяці військової служби зістав підофіціром. Та се його не заспокоїло, бо він не міг дивитися на звірства при 24. полку, які робили підстаршини і старшини над простими жовнірами. Про сі надужиття він подав точні звіти послови Др. К. Трильовському, який се всьо представив в своїй звісній промові з дня 15. марта 1909 року в австр. парламенті у Відні. Наслідки були дуже добрі. Вже два дні пізнійше зроблено доходження і виновників суворо покарано. Багато підофіціпрів і офіціпрів потратило свою саржу за сі звірства. В полку заборонено як найострійше всякі хоч би найменчі надужиття і знущання над рядовиками. По заняттю усі дістали вільний вихід до міста, навіть і рекрути*).

*) Підчас сеї промови прийшло до острої словної перепалки між пос. Трильовським і міністром оборони краєвої Георгієм. Рутенці в укр. клюбі так сим перепудлились, що пос. Трильовський мусів аж з клюбу вистушити.

І. Шекерик-Доників у Відні познакомився з п. Др. В. Кушнірем, Петром та Тарасом Франками, та з багато другими академіками і членами академічної „Січи“ у Відні, куди дуже часто заходив і випожичав до читання книжки. Тут і почав писати свої маленькі оповідання з гуцульського життя, які до тепер були друковані: *„Силуваним оком не надивитися“ „Зведениця“, „Іван Бойчук“, „Нарозумився“, „Святий вечір у Гуцулів“, „В касарні“, „Умундорований“, „На дні озера“* та *„Шкільник“*.

До друку має він прилагожено тепер оповідання *„Олекса Довбуш“*, історичну хроніку *„Кальдарушана“*, та великі свої спомини під заголовком *„Спомини з минулого“* (ще не докінчені).

В грудні 1909 року перенесено його з політичних мотивів до санітетського Відділу ч. 14 у Львові. Тов. Петро виступив тут проти нехтування української мови і свят при сьому Відділі, та добився того, що заборонено Українцям ходити до робіт і на „екзицирку“ в гр. кат. свята, чого до сього часу тут не було. Українські жовняри, підбадьорені сим, почали всюди говорити по українськи і ставати в обороні своєї мови.

Тут тов. Петро користав за посередництвом В. Гнатюка з бібліотеки Науков. тов. ім. Шевченка у Львові. Тут багато читав, головно наукові і соціольоґічні книжки, на українській, польській і російській мові.

У Львові дуже багато скористав через знакомства з ріжними визначними людьми і через участь в укр. товариствах та орґанізаціях. Дня 24. мая 1910 року зістав цілковито звільнений з війська, як до військової служби нездібний. За час своєї військової служби научився він німецької та польської мови. Звидів він театри і музеї у Відні та у Львові, навязав багато знакомств з ріжними визначними укр. діячами.

Вернувши до дому, почав Шекерик далі продовжувати свою народну працю серед селян-Гуцулів. Допоміг збудувати в Головах два січові доми і оден в Красноїлі, та був вибраний коновим „Січи“ в Головах. Запізнавшись з Гнатом Хоткевичом, допоміг йому та Осипові Гулейчукові зорґанізувати гуцульський театр, з яким і сам обїхав, як „амант“ головних роль, цілу східню і західну Галичину і Буковину. Життя в гуцульському театрі споминає він як частину свого найкращого життя, яке пережив. Про його виступи на сцені гуцульського театру писали так українські як і польські часописи в 1910 і 1911 році.

В 1911 році брав він знову участь у виборчій аґітації до австрійського парляменту, а опісля в р. 1913 при виборах до сойму краєвого. Рівночасно допомагав переводити вибори до рад громадських, де то свідомі селяни-радикали валили старі польські хрунівські кліки та забирали ради громадські у свої руки.

Дня 20. вересня 1911 року оженився в Жабю з Катериною Боднарук і став самостійним господарем. З сего подружа має він двоє дітей: Андрія і Дмитра.

Як господар дальше продовжував свою працю головно у селі Жабю (де пристав на ґрунт) разом з Юрою Соломійчуком, Михайлом Гапчуком, та другими.

У Жабю був осаулом *„Січи“*, головою *читальні*, секретарем *„Народної Спілки“*, головою Ради надзираючої в *„Касі Відродження Гуцульщини“*, та містоголовою в кружку тов. *„Сільський Господар“*.

В 1913 році начальник суду (Українець) заприсягнув його як оцінителя судового, як свого довіренника в замотаних жидівсько-селянських справах Жабівського суду.

В 1914 році брав він участь у Шевченківськім здвизі у Львові та в Косові.

З початком вибуху війни почав орґанізувати укр. Січових Стрільців і відпровадив два відділи до збірниці в Стрию.

Вернув він ще за третім транспортом, але вже не зміг його доставити та зістати при нім, бо перед наближаючою російською інвазією мусів утікати на Буковину, де його дня 2. грудня асентерували і приділили до 41. п. піх. (Чернівецького).

Служив він в Стирії, на Угорщині, в Галичині, а від 1916 року при 36. пол. стрільців на Моравії і в Коломиї.

Був він від 1./1. 1915 р. до 1./8. 1915 р. в шпитальних бараках, де ходив коло хворих на сипний тиф, віспу і задавку, за що зістав відзначений срібною медалею заслуги від австр. червоного хреста.

При 41. полку научився він ще румунської мови, а на Моравії вивчився чеської мови і запізнався з чеською літературою та політичним чеським життям. Як селянин дуже багато скористав оглянянням гірських господарств в Альпах та взірцевих господарств на Чехах і Моравії.

Переворот дня 1. падолиста 1918 р. захопив його в дома.

Петро Шекерик-Дошків кинувся до орґанізаційної праці у своїм селі і в повіті разом з другими товаришами.

Дня 28. падолиста 1918 року на зїзді відпоручників громад

Гуцулка. (Після Обста — Гавлічек.)

і товариств Косівського повіту вибрано його одноголосно членом *„Укр. нац. Ради“* (гал. парляменту). В січні 1919 року зістав він вибраний на *трудовий конґрес* до Київа в днях 20./1. до 31./1. 1919.

На краєвім Січовім зїзді, що відбувся дня 23. марта 1919 року в Коломиї, вибрано Шекерика також членом Ґенеральної Старшини Українського Січового Союза.

В Національній Раді в Станиславові, тім нашім Західно-Українськім Парляменті, визначився П. Шекерик не лиш як дуже добрий бесідник, але і як дуже спритний парляментарний тактик, що особливо показалося в комісії для земельної реформи.

Підчас румунської окупації Покутя в 1919 році зістав за намовою Поляків інтернований румунськими військами і вивезений до Румунії дня 6./6. 1919 року враз з пол. Вишиваним та сотн. Ляришенком. Сидів він в монастирі Кальдарушані біля Букаренту до 6./9. 1919 року. По вийзді на Велику Україну в половині вересня 1919 року, допоміг зорґанізувати 21 аґітаторів Галичан до пропаґанди національно-просвітної та до закладання „Січових“ товариств по Україні.

У Камінці Шекерик уладив відчит на університеті дня 21. жовтня 1919 про *„Січи“* та січовий рух в Галичині. Дня 26./X. 1919 року заложив він ґімнастично-пожарницьке тов. *„Січ“* в Камінці, якого кошовим бук полковник Павло Богацький, а осаулами Шекерик та Микола Саєвич. На сих зборах першої Січи на Великій Україні обрано Др. К. Трильовського почесним членом тов. Січ в Камянці. Та „Січ“ почала дуже гарно розвиватися і закладати „Січи“ по доокрестних громадах, та молоді *„Січи“* по школах для укр. дітвори. Січовому рухові на Вел. Україні станула на перешкоді польська окупація.

Дня 16. падолиста 1919 р. Шекерик мусів утікати з Кам'янця перед Поляками в глибину України. Підчас своєї утечи бачив страшну картину дня 20./XI. 1919 в Проскурові, коли то розграблено в білий день державну касу. Тов. Петро пішов був до повстанчої ґрупи Волоха, опісля до ґрупи Шепеля, а з початком грудня 1919 зголосився в нач. Ком. Гал. армії у Винниці, де зістав приділений до III. г. Корпусу як пропаґандист в Корпусі.

Петро Шекерик-Доників увійшов у контакт з укр. підпольними (тайними) робітниками проти Денікінської окупації України. Був основателем і членом підпольної орґанізації *„укр. нац. Союза“* у Винниці, який вів переговори з гал. нач. командою і більшовицькими представниками.

Підчас побуту більшовицьких військ у Винниці працював він як урядовець в обласнім архіві под. ґубернії у Винниці аж до приходу польських військ на Україну. Був він свідком страшних сцен і переживань!

У Винниці Шекерик тішився великою популярністю серед тамошних Українців без огляду на партії. Був він тамки членом-основником літературно-наукового товариства, та брав живу участь в усіх українських зборах і сходинах. Був він також містоголовою тов. „Просьвіта“ у Винниці. Підчас влади У. Н. Р. був обраний членом ґуберніяльної нац. Ради у Винниці, та її містопрезидентом. У Винниці заложив він при кінці мая 1920 тов. „Січ“, яке мало понад 260 членів з першого дня. Тут був обраний січовим осаулом.

Дня 16. мая 1920 р. іменовано Шекерика урядовцем для особливих доручень при Голові Ради Нар. Міністрів, при уряді Мазепи і Прокоповича, де служив як особистий секретар премієр-міністра до 2. липня 1920.

Не могучи погодитися з політикою сего уряду супроти Галичан, покинув він службу і виїхав за кордон дня 2. липня 1920.

Від літа 1920 року працює П. Шекерик на Підкарпатській Україні, де передовсім займається долею братів-Гуцулів, які мусіли перед польським звірством лишати свою гарну Гуцульщину та втікати на Підкарпатську Україну.

Петро Шекерик — се цікавий обяв автодідакта (самоука) і то такого, що набравшися багато европейської культури, рівночасно не стратив спеціяльних признак свого селянського походження. А в сім найважнійша ся обставина, що він *не попав в манєру*, що власне самоукам найбільше грозить. Такий тип приходить в одній зі звісних комедій Карпенка Карого. Як то кажуть: „Від хлопів відстав — до панів (інтеліґентів)

не пристав". На жаль ми вже більше таких типів між нашою суспільностю бачили. Одною з найприкрійших прикмет таких зманєрованих самоуків є переціновання своїх власних здібностей, та велика зарозумілість. У Петра Шекерика приходить як раз цілком щось противного: *він себе не доцінює* і се власне його велика хиба. При його надзвичайнім спостерігавчім таланті могли би повстати з його оповідань про власні переживання твори прямо неоцінені! Щоби то було, як би так списати оповість власного життя такого Павла Лаврука! В кут пішли би такі автобіоґрафічні романи, як: „Зелений Генрик" Ґотфріда Келлєра, або „Моє життя" Чехова.

І ми кладемо великі надії на автобіоґрафічні повісти Шекерика, особливо з часів його проживання на Моравах, де підчас всесвітної війни зійшлися случайно два досить чужі собі славянські народи, Українці і Чехи; а треба знати, що Мораване се найсимпатичнійше племя чеського народу.

Ми ждемо нетерпеливо на нові обширнійші твори Шекерика і дуже побоюємось, щоби еміґрантське, непевне життя та злидні не зупинили його роботи.

Шекерик читав багато з російського письменства (Турґенєва, Достоєвського, Ґоркого і т. д.), з польського (Реймонта, Сєнкевича, Пруса, Міцкевича і других), та з чеського (Ірасека, Махара, Чеха і др.). Він прочитав всю соціялістичну і прогресивну літературу, яка є в українських перекладах.

Мав він добірну бібліотеку та велику збірку етноґрафічних матеріялів та записок до мемуарів. Всьо се Поляки, роблячи в осени 1919 р. ревізію в його хаті, в варварський спосіб спалили.

Та хоч і родинні нещастя його не оминають, то се людина жизнерадісної, бадьорої вдачі. А такої вдачі лиха доля не зломить так легко!

Бажаємо йому найкращих успіхів і ждемо нетерпляче на дальші плоди його пера...

Такого таланту „под спуд" ставити не годиться!

Іван С.

Руський театр в Ужгороді.

Ся важна народня інституція повстала з первісного „драматичного кружка", основаного при товаристві „Просвіта" в Ужгороді в 1920 р. На засіданню Головного Виділу сего товариства 27. грудня 1920 р. ухвалено основати сталий „Руський театр товариства Просвіта в Ужгороді" або коротко „Руський театр в Ужгороді". Уже 15. січня 1921 відбулося святочне відкриттє театру в городськім театральнім будинку. Дано знану народну оперету „Ой не ходи Грицю та на вечерниці". Дружина театральна має

Городський театр в Ужгороді.

в своїм нутрі визначні таланти драматичні, а хор стоїть також дуже високо, тим більше, що до нього належать члени бувшого товариства співацького „Кобзар“, що повстало з частини членів капелі Кошиця. До кінця мая 1921 р. виносили видатки 90.862 к. 04 с. а доходи 81.230 к. 40 с. так, що недобір виносить 9.631 ч. к. 64 с

При тім треба взяти на увагу, що артисти дістають дуже мізерну платню і прямо голодують! Президент ч. сл. республики Масарик призначив на ужгор. руський театр 250·000 ч. к., але сих грошей немає на разі до розпорядимости, і допервa, коли з бігом часу назбирається з добровільних датків відповідна сума, буде вона розділювана пропорціонально на руський театр і на инші ціли. Як бачимо — не скоро ще прийдуть наші Підкарпатяне в посідання сего чверть міліона, з котрого задумують передовсім закупити гардеробу і декорації з бувшого укр. табора полонених у Фрайштаті (Визша Австрія).

Вчера, нині, тепер, зараз, завтра і позавтра.

Письменним людям на увагу.

Хто читає українські книжки і часописи з Европи, тому приходиться часто шпортатись на погану примху деяких авторів — а тою примхою є слово *„зараз“*.

Не знати яким способом, але якось припало декому до серця се слово і він зачав його уживати там, де його зовсім не треба: зачав його уживати замість слова „тепер“.

І так приходиться частенько читати, що:
— Зараз корова коштує 20.000.
— Зараз є непорозуміння.
— Зараз жити дуже тяжко...
— Зараз я довідався про все...
— Зараз маємо легку зиму...

APR 18 1984

Такого уживання слова „зараз“ не можна уважати нічим, як примхою і то остілько поганійшою, що її бачиться в тих людий, які повинні би ще другого спамятати.

В нашій мові є слово *тепер* і слово *зараз*. Першим означуємо теперішну хвилю, а другим хвилю в дуже близенькій будучности. Кажемо: Тепер знаю трошка, але *зараз* розпитаю і буду знати багато.

— До *тепер* (не: до зараз) всіляко бувало... Від тепер (не: від зараз) нехай буде згода між нами...

— Тепер він казав мені, що зараз принесе...

— Минувша зима була морозна, а тепер (не: зараз) досить тепла.

— В тебе жидівське „зараз“ (коли хтось обіцює, що зараз зробить, але відкладає).

Словами *тепер* і *зараз*, як вже сказано, означуємо поняття часу, але поняття ріжні, — словом „тепер“ означуємо теперішність (від того і походить слово: теперішність), а словом „зараз“ час найблизшої нам будучности. „Зараз“ є те саме що „за хвильку, за часок“. Навіть в такім висказі: — як тілько він довідався про все, то „зараз“ взявся до роботи — бачимо що словом зараз означено не що инше, як найблизшу будучність по тім часі, коли він довідався.

Коли словом „зараз“ можна замінити без шкоди для нашої мови слово „тепер“, то можна ним замінити і слова: передвчера, вчера, нині, завтра і позавтра. І тогди будемо казати:

— Він зараз (замість: передвчера) був у нас, зараз (вчера) у вас, а зараз (себто нині або завтра) в них.

І в пісні будемо тоді співати: „Зараз була суботонька, а зараз неділя“

замість: „Вчера була суботонька, а нині неділя“.

Прийде до того що мова стане незрозумілою, бо годі буде знати, чи зараз відноситься до минувшости, чи до теперішности, чи до найблизшої чи дальшої будучности. І тоді бесідуючі будуть мусіти вимахувати всіляко руками, щоби точнійше означити час, який мають на гадці, але якого через примхи не хочуть висказати людською мовою.

Бо хиба як?... *(Канад. „Укр. Голос“).*

З друкарні Христофа Райсера Синів.

Важне для робітників та фармерів!

„ЧОРНОГОРА“

неперіодичне ілюстроване письмо для робітного народа виходить книжочками по 32 сторін обему. Кожда книжочка становить для себе цілість, а 10 книжочок разом становять один том, котрий можна буде осібно оправити, тим більше, що до ч. 10-го доданий буде спис річей, і заголовний листок. Передплата на „Чорногору“ виносить 2 доляри за 1 том (10 книжочок) котрі треба висилати на адресу:

Dr. Dmytro Koropatnyckyj in Wien VIII,
Langegasse 14, (Europa, Austria).

*

Крім „Чорногори“ виходить еще
і **„НАРОДНА БІБЛІОТЕКА ЧОРНОГОРИ“.**

Доси вийшли три книжки: Р. Давний:
ПРО СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ
(з образцями).

О. Ю. Федькович:
ТАК ВАМ ТРЕБА!
(дуже весела сьміховина), і також Федьковича:
ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЬ
(рівнож дуже весела штучка театральна).
Ті три книжки стоять разом 1 доляра.

На згадану адресу треба замовляти також: Січову збірку
„ЗАПОРОЖЕЦЬ“
(з календарем на 1921 р. і 55 образцями)
ТА ГАРНИЙ „СІЧОВИЙ СПІВАНИК“
(з 40 образцями)
разом за 1 доляра.

Хто вишле на адресу Др. Коропатницького відразу **4 доляри** — той дістане всі ті книжки, тай ще **три** прегарні кольоровані **листівки** (картки коресподенційні).
Є се чудова нагода заосмотрити себе в гарний і цікавий матеріял до читання та дати підставу для власної бібліотечки!